

□ *Sultan TULU*

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

HALAÇLARDAN MOLLA NASREDDİN FIKRALARI

THE MOLLA NASREDDIN TALES FROM KHALAJS

Abstract

The aim of this study is to introduce the grammatical features of Khalaj with the help of folklore materials. The article deals with the 26 Molla Nasreddin (Nasreddin Hodja) anecdotes in Khalaj which were compiled in the research expeditions to Khalaj region, Iran, by Prof. Dr. Gerhard Doerfer and his team in 1968 and 1972. The texts were compiled from the following regions: Çāhak, Hasan-ābād, Sar-i Band, Muhsin-ābād, Nadir-ābād, Jīrīk āğāç, Mūşakiya, Sifid-ālā, Qara-Sū, Qurqur ve Şāqālū.

Salient phonetic and grammatical features of the anecdotes are explained in the footnotes.

Aim of this study is contribution to introduce of grammatical featurers of Khalaj Halaj , folklor malzemeleri aracılığıyla Halaççanın gramer özelliklerinin tanıtılmasına katkıda bulunmaktadır.

Key words

Khalaj, Khalaj Turkic, Khalaj folklore, Khalaj Grammar, Molla Nasreddin, Tales of Nasreddin Khoja, Iran Turkic Folklore

Özet

Yazıda Prof. Dr. Gerhard Doerfer ve ekibince 1968 ve 1972 yıllarında İran'ın Halaç Bölgesine düzenlenen araştırma gezilerinde derlenen metinlerden 26 Halaçça Molla Nasreddin (Nasrettin Hoca) fıkrası ele alınmıştır. Metinler şu bölgelerden derlenmiştir: Çāhak, Hasan-ābād, Sar-i Band, Muhsin-ābād, Nadir-ābād, Jīrīk āğāç, Mūşakiya, Sifid-ālā, Qara-Sū, Qurqur ve Şāqālū.

Fıkralardaki dikkati çeken fonetikal and grammatical özellikleri dipnotlarda açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Halaçça, Halaç Türkçesi, Halaç folkloru, Halaçça gramer, Molla Nasreddin, Nasrettin Hoca fıkraları, İran Türk folkloru

0. Giriş

İran'da, Halaç Türkleri arasında yaşayan Molla Nasreddin (Nasrettin Hoca) fıkralarını, -2008 yılının UNESCO tarafından Nasreddin Hoca yılı ilan edilmesi dolayısı ile- daha önce belirlemiş ve yayına hazırlamıştık. Bu fıkralar, Prof. Dr. Gerhard Doerfer ve ekibince 1968 ve 1972 yıllarında İran'ın Halaç Bölgesine yapılan araştırma gezilerinde, Halaçların yaşadığı şu bölgelerden derlenmiştir: Çāhak, Hasan-ābād, Sar-i Band, Muhsin-ābād, Nadir-ābād, Jīrik āğāç, Mūşakiya, Sifid-ālā, Qara-Sū, Qurqur ve Şāqālū.

Orijinal metinlerde fıkraların başlığı olmadığından bunların içeriğine göre kendimiz bir başlık önerdik. Bu fıkralar arasında birbirine benzer fıkralar da bulunmaktadır; bunları da kelime hazinesi ve gramer özelliklerinin tespit edilmesi amacıyla aynı başlık ve roma rakamıyla numaralandırdık ve burada değerlendirdik. Okura kolaylık sağlaması amacıyla her fıkra orijinal tarama ile birlikte verildi, yani önce fıkranın orijinal taraması, onun altında orijinal metindeki satır numarası dikkate alınarak çeviriler verildi. Çeviri metnin bütünlüğünü bozmadan, sözlü olarak yapıldı. Orijinal metnin Almanca çevirisindeki anlaşılmayan kimi kelimeler de dipnotlarda açıklandı. Metinde anlaşılabilirliği sağlamak için tarafımızdan yapılan eklemeler () içinde gösterildi. Çeviride bunlar satır içinde okunabilir. Anlaşılmayan kelimeler ise yine parantez içinde soru işareti (?) ile belirtildi. / / içindeki kelimeler asıl metinde geçen kelimelerin anlam karşılığıdır. Cümlelerin anlamını bozmamak için asıl dilde kullanılan şekil de gösterildi. -... işareti anlatanın hatırlayamadığı kelimeyi veya tereddüdünü gösterir. Aşağıda daha önce bu fıkralardan tehlikedeki diller ağ sayfasında (www.tehlikedekidiller.com) bir örnek yayımlanmıştı. Bu yazıda, Halaçlardan tespit ettiğimiz 26 fıkra bulunmaktadır. Benzer fıkraları roma rakamı ile gösterildi, yani aynı fıkranın değişik varyantlarını görmek mümkündür. Bir bütün oluşturması bakımından bunlar, aşağıda derlendikleri yere göre şu başlıklarla sıralandı:

Cāhak (Halacistan)

- 1 Molla Nasreddin ve Hamamda Horoz Taklidi I
- 2 Molla Nasreddin ve Yemeğine Karda Yatma İddiası

Hasan-ābād (Halacistan)

- 3 Molla'nın Torbası ve Hırsız I
- 4 Molla Nasreddin ve Kaçan Danası I
- 5 Molla Nasreddin ve Yorgan Kavgası I
- 6 Molla Nasreddin ve Evlilik Çağına Gelen Oğlunu Sınaması I

Muhsin-ābād (Halacistan)

- 7 Molla Nasreddin ve Evlilik Çağına Gelen Oğlunu Sınaması II

Nadir-ābād (Halacistan)

- 8 Molla Nasreddin ve ölü helvası
- 9 Mollanın Torbası ve Hırsız II

- 10 Molla Nasreddin ve İnatçı Eşeği I
11 Molla Nasreddin ve Kaçan Danası II
12 Molla Nasreddin ve Evlilik Çağına Gelen Oğlunu Sınaması III

Jirîk ağaç (Halacistan)

- 13 Molla Nasreddin ve Yıkılan Eşeği I

Müşakiya (Halacistan)

- 14 Molla Nasreddin ve Doğuran Kazan
15 Molla Nasreddin ve Yıkılan Eşeği II

Sifîd-âlâ (Halacistan)

- 16 Molla Nasreddin ve İnatçı Eşeği II
17 Molla Nasreddin ve Hamamda Horoz Taklidi II

Qara-Sû (Halacistan)

- 18 Molla Nasreddin ve Kedisi
19 Molla Nasreddin ve Kışlık Evi
20 Molla Nasreddin ve Yıkılan Eşeği III
21 Molla Nasreddin ve Alay Eden Karısı
22 Molla Nasreddin ve İnatçı Eşeği III

Qurqur (Halacistan)

- 23 Molla ve Yıkılan Eşeği IV
24 Molla ve İnatçı Eşeği IV
25 Molla Nasreddin ve Yorgan Kavgası II

Şâqâlû (Halacistan)

- 26 Molla Nasreddin ve hamamda horoz taklidi III

1 Çāhak (Halacistan)

(1) bī kūn Mollā Nasrāddīn bī neččā nāfārlān vardī hamām̄ya. (2) bollar hār bīsi bī dāna numurxa yutmīš-arti ba šīna vurīya. (3) bollar gōdīlar astlarīna-yu bānā šadīlar gut gut šayālī. (4) gut gut šayālī, bo Mollā Nasrāddīnin numurxasī yō'γ-arti. (5) bō ta bānā šadī gudālayālī. (6) haydī...lar „Mollā nātāy sān tā gudālayyō'run, sānin ki numurxan yōx?“ (7) haydī „xōb bo kitiklār bī dāna xōrōs tā šāir“. (8) bānā šadīlar kilyalī, bā'li.

1 Molla Nasreddin ve Hamamda Horoz Taklidi I

Derlenen yer: Cāhak (Halacistan)¹

- 1 Bir gün Molla Nasreddin birkaç kişi ile hamama gitti.
- 2 Bunların her biri (yanlarına) bir(er) tane yumurta almış /götürmüş/ idi ki başına vursun.
- 3 Bunlar (hamamda yumurtayı) altlarına koydular ve 'gıt gıt' (diye) ötmeğe /etmeğe/ başladılar.
- 4 'Gıt gıt' etmeğe. Bu Molla Nasreddin'in yumurtası yok idi.
- 5 Bu da başladı ötmeğe /gıdaklamağa/.
- 6 Dediler 'Molla nasıl² sen de ötüyorsun /gıdaklıyorsun/, senin yumurtan yok ki!'
- 7 Dedi, 'İyi (de) bu tavuklar bir tane de horoz ister!'
- 8 Başladılar gülmeğe, tabî ki.

¹ bk. Doerfer, Gerhard/ Semih Tezcan, *Folklore Texte der Chaladsch*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1994. metin 11, s. 51. Anlaşılmayan kelimeler için Doerfer'in Harrab ağzı esasında hazırlanan Halaçça Sözlükten (=WCh) yararlanıldı. Ayrıca kaynak kişi olarak Mustafa Razzaqî ve dolaylı olarak 'Ali Asgar Camrasî'nin bilgisine başvuruldu.

² nātāy < nā tāg 'nasıl' Burada Eski Türkçe tāg yanı sıra Far. vāra edatı da Halaççada görülür. (WCh: 165-166) Az.Tü. nātār

2 Çāhak³

2.2 Çāhak(Halacistan)

(1) Mollā Nasrāddīn bī kūn šārt vādi, gār içičā yatuv-arya bī sū'ri alīya bo neččā rāfirīndan. (2) bollar haydīlar „āgār sān gār içčā yatdun-u hiç jīr o'ladun biz bī sūr vē'rimiz sānā“. (3) haydī „mān varum ya'tdum“. (4) bo vardī-yu gār içi yatdī. (5) yatdī ālbāttā bo, neččā hayaçlu'xça bī çirā'γī išnā'y-ārti. (6) bādān bo sabā'ylā oldī tirdi kāldi-yu haydīlar „hā, sān hiç nē'dā çirā'γī, bāsātī kō'rmādin?“ (7) haydī „nā, vallā, bī çirā'γī bilmōm bilāxara nečča hayaçlu'xça vār-ārti“. (8) „vār-ārti“, haydīlar „xob sān ena onun işixīndan nāy šamī's-an, kārāk sū'ri sān vē'riyan“. (9) haydī „çāšm, mān vē'rūm“. (10) bo mehmān šadī bollarī hāvinā-yu bī dāna qazyanī kāldi bī hayaşdan hasdi-yu bī dāna šām alūştirdi munin astiça, bollarıya šām bişirya. (11) bollar hay yōrdilar, haydīlar „Mo'lla šām yetik, Mollā šām yetik!“ (12) „housala šadīn, bi'stā na“. (13) xāyr, bilāxara bollar āxiri tekildilār taşyar. (14) tekildilār taşyar, kerdilār gazyan astinni... gazyanā hayaşdan hasmiş, bī dāna ta šām aliştirmiş asti'ça, bō bi'sya, bollarıya šām veriyā. haydīlar „Mo'lla nā... bō nā bāsā't-ar?“ (15) haydī „xōb, mān üç hayaşluydan çirāy ke'rr-ārtim, gār içi yatdum hissidiim, nā'tāy o'miş bo šām bişmaz bō'da, bo nāzdikli'kçā, hōt ā'stiça?“ (16) haydīlar „bāba, sūr bizdik, biz vē'rimiz sūrī“.

2 Molla Nasreddin ve Yemeğine Karda Yatma İddiası

Derlenen yer: Çāhak (Halacistan)

1 Molla Nasreddin bir gün, kar içinde yatarsa⁴ arkadaşları ile yemeğe /bir yemek almak için/⁵ iddiaya tutuştu /şart bağladı/.⁶

2 Bunlar dediler (ki): 'Eğer sen karda yatarsan /yatdın/ve sana hiçbir şey olmazsa /olmadı/, biz bir ziyafet veririz⁷ sana'.

3 (Molla) dedi 'Ben (kar içinde) yatmağa giderim /gittim/⁸

³ bk. Doerfer, Gerhard/ Semih Tezcan. *Folklore Texte der Chaladsch*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1994. a.e. metin 12, s. 52.

⁴ yatuvarğa < yatuvar-ğa Fiilin gövdesi yatuvar-; -ğa 3.t.ş. (İntensional-tasarlama). 7. Tip emir kipi yat-u'var

⁵ bi sū'ri aliğa 'bir ziyafet alsın = çektirsin' Yukarıdaki gibi al- fiilinin köküne 1. tip emir kipi -i gelerek fiilin gövdesini oluşturmuştur: al-i 'al' + {-GA} > ali-ğa 'alsın' istek kipi.

⁶ şārt vādi < şart bā-di ET bā- kr. Az. Tü. şārt bağladı

⁷ vē'rimiz < ver-ir-miz ET berir-biz 'veririz' Halaççada ek 1.tip şahıs zamir kökenlidir.

⁸ Haydī mān varum ya'tdum. 'Dedi, 'ben gideyim yatayım!' Burada *varum* ve *yatdum* şekilleri emir-istek kipindedir. İlkinde -dUm ekinde -d- ünsüzün düştüğü düşünülebilir: var(d)um. Mustafa Razzakı'nın Camrasi

- 4 Bu gitti ve kar içi(ne) yattı. Birkaç fersah /ağaçlıkta/ (ötede) de bir ateş ışıldıyordu.⁹
- 5 Sonra bu -sabah oldu, (donmamış bir şekilde) kalktı (diğerlerin yanına) geldi ve dediler, 'Hey, sen hiçbir yerde /hiç nerde/ bir ateş, (herhangi) bir şey görmedin mi?'
- 7 Dedi, 'Yok valla, bir ateş bilmiyorum,¹⁰ (ancak) birkaç fersah ötede /ağaçlıkta/ var idi.'
- 8 var idi. Dediler, "iyi ama, sen /ena'ışte'/?/onun ışığından falan /ney 'neyin, falan')/ (ısınmışsın?); ziyafeti senin vermen gerek!"¹¹
- 9 Dedi, 'Peki, ben vereyim.'¹²
- 10 Bu, bunları evine misafir etti ve bir tane kazan getirdi, (bunu) bir ağaçtan astı ve bunun altına /altında/ bir mum yaktı /alıştırdı/, ki bunlara akşam yemeği pişirsin.¹³
- 11 Bunlar ha bire /ha/ oturdular, dediler, 'Molla, akşam (yemeğini)¹⁴ (haydi) getir! Molla haydi getir!'¹⁵
- 12 Molla, 'Sabredin,¹⁶ pişsin¹⁷!' (der).
- 13 Yok,¹⁸ nitekim sonunda bunlar dışarı çıktılar /döküldüler/.
- 14 -döküldüler dışarı, baktılar /gördüler/kazanın altına¹⁹ ; kazanı ağaçtan asmış, bir tane de mum tutuşturmuş /alıştırmış/ altına,²⁰ bu pişsin (de), onlara yemek versin. Dediler, 'Molla ne... bu ne (biçim) bir sofradır?'²¹

Bey'den aldığı bilgi ise şöyledir: *yatdum* emir kipinde olsa idi böyle olur: Örneğin: *hardum yovarum yatuvarum* 'yoruldum gedim yatım'

⁹ *işnây`arti* < *işnâ-y(-ir?)* arti 'ışıyordu'

¹⁰ *biilmôm* < *biilmôrum* < **bilme-yorım* 'bilmiyorum' Halaççada şimdiki zaman çekimi Türkiye Türkçesine benzerdir, ancak Doerfer bu fiili Tütü.ndeki yori- 'yürü- ' den ayırt eder. Halaççadaki şekli *yor-* 'otur-' ile açıklar, zira fiil yori- olsaydı Halaççadaki şekil *yori-yur* olmalıydı.

¹¹ *käräk sũ'rî sãn ve'riğân* 'ziyafeti sen vermelisin/çekmelisin' Fiil kökündeki -i eki fiilin 2.t.ş.emir kipidir, burada fiilin gövdesi konumundadır: *veriğân* < *ver-i- gâ-n*

¹² *verüm* < **ver(d)üm* Kelime muhtemelen burada 1.t.ş. emir istek kipindedir.

¹³ *bişirğa* < *biş-ir-gâ* ET *biş-*, -r ettirgenlik eki, *gâ* 3.t.ş. emir-istek eki 'pişirsin'

¹⁴ Far. *şâm* 'akşam, akşam yemeği'

¹⁵ *yetik* 'getir!' < *yetik(âl)* < (*yet-i kâ(l)*) 9. tip emir kipi. Bu kipin kullanımı oldukça sınırlıdır. Bu tipte sadece *kâl-* /*kâlüt-* 'getir-' fiilleri bu emir kipi tipinde tanıklanmıştır: *yetik* ve *yetikâ*. Emir şekilleri ise başa getirilen *yet-* fiili ile teşkil edilmektedir: -A *kâl-* yapısı ile *yetü kâl-* şekli ortaya çıkmaktadır.

¹⁶ *hawsala şâ-* 'sabret-' *housala şâdın* < *şâ-dın* (f.k.,2.ç.ş.emir kipi)

¹⁷ *biştâ* < *biş-tâ* (*biş-* + 3.t.ş. emir eki 'pişsin')

¹⁸ Far. *naxayr* 'hayır' Kelime transkripsiyonda bölündüğü için anlaşılmamış.

¹⁹ *astını* < *ast+ı+nı*

²⁰ *astiça* < *ast+i+ça* (ça: lokatif)'altında'

²¹ *nâ bäsâ't-ar* < *nâ besat är-ür* 'ne iştir?' (*är* < *ärür* kelimesi 3. t.ş. bildirme ekidir. Burada haploloji vardır. Eski Türkçede nadir görülen bu şekil Halaççada sabittir.) Bu cümleye Mustafa Razzaki Farsçadaki kullanıma dikkati çekmiştir: Far. Molla in çe busatı ast ke dorost kardai? 'Bu ne muarrakadır?'

15 Dedi, 'Peki, ben üç fersaktan /ağaçlıktan/²² ışığı²³ görür idim²⁴, kar içi(ne)²⁵ yattım ısındım,²⁶ nasıl olmuş (da) bu akşam (yemeği) burada, bu yakınlıkta, ateş /od/²⁷ altında pişmez?'

16 Dediler, 'Baba,²⁸ ziyafet(i)²⁹ biz de,³⁰ biz veririz ziyafeti.'

3 Hasan-ābād (Halacistan)³¹

2.3 Hasan-ābād(Halacistan)

(1) bī ki'nī tor ... Mollā t... vardī biyābān, torba'si yoyaldī, hoyri yetdi. (2) o ça bādān kaldi, jār čakdi, haydī ki „mānüm torba'mi yiti'kän. (3) ägär kälimgäiz män bī fikr etmiş-äm hālızxa“. (4) hoyrī gorxdī, käl'dī torbā⁽ⁿ⁾, hat^(di) hasārqa. (5) torbaⁿ ki hatdī hasārqa, o ça bādān hu... käl⁽ⁱ⁾lār suāl etdilār „Molla^(hi)şäir-din nä jür etiyäyⁿ?“ (6) haydī ki „män^{hişä'}rtim bī işi yaqı'çe (?) keriyäm ki xqlāsā bī afsū'sī bā (?) gälup-aya“. (7) haydilar „näyş^l körmäk-ärtin?“ (8) haydi ki „bā'li bī xorjınım vār-arti, ortada äkki etār-ärtim, etār-ärtim äkki torbā“.

3 Molla'nın Torbası ve Hırsız I

Derleme yeri: Hasan-ābād (Halacistan)

1 Bir gün kalk..Molla k(alktı) gitti yazı(ya); (orada) torbası yok oldu,³² hırsız /uğru/ (onu) götürdü.³³

2 Bunun üzerine /o çağ/ sonra geldi, yüksek sesle /car çekti/, dedi ki, 'Benim torbami getirin!³⁴

²² hağaşluğdan < hağaş+luğ+dan h- burada protezdir.

²³ Çırağ 'ışığı' kelime cümlede yalın haldedir.

²⁴ ke'rr-ärtim < kör-ür ār-tim 'görürüm, görür idim'(ilk kelimedede ö>e ve haploloji var.)

²⁵ ğar içi 'kar içine' İyelik ekinden sonra durum eki gelmemektedir.

²⁶ hissdim 'ısındım' hissi < ET ışığ, konsonant ikizleşmesi ve sonda ünsüz düşmesi var, h- protezdir

²⁷ höt 'ateş, od' ET öt Halaççada h- ünsüzü korunmuştur.

²⁸ bābā 'baba, hey!'(Seslenme edatı, ünlem)

²⁹ sūr 'sofra, ziyafet' Burada obje akuzatif olması gerekirken yalın haldedir.

³⁰ bizdik < bēz-dik 1.ç.ş. emir-istek kipi 'bezelim!'-veya biz dağ 'biz de'? -dXK 1.ç.ş.eki Halaççanın bütün emir kipi tiplerinde benzerdir. Hal. Sözlük'te (Harrab) fiil kökü bāzā- < ET bādizā- Burada ikinci şekil uygun gibidir.

³¹ bk. Doerfer, Gerhard/ Semih Tezcan, *Folklore Texte der Chaladsch*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1994. metin 14, s. 55.

³² yoyaldı <yoy arti krş. m.1.4.

³³ yet- 'götür-' yet-di 'götürdü'

³⁴ yiti'kän < yetirkā-n 'yetirin' Fiilin gövdesinde donuklaşmış bir gerundium bulunmaktadır. Aslen (<*yetir-i käl- in) olmalıdır. Asıl fiil yardımcı fiil käl- ile gövdeleşmiştir.

3 Eğer getirmeyecekseniz,³⁵ size yapacaklarım var /sizi- halinizi bir düşünmüşüm/.'

4 (Bunu duyan) hırsız /uğru/ korktu, torbayı geldi (veya gelip) meydana attı.

5 Torbayı meydana atınca, o zaman /o çağ/ sonra... geldiler (ve) sual ettiler: 'Molla ne /nasıl/ yapmak istiyordun?'³⁶

6 Dedi ki, 'Bu iddiamı /bu işi/ kesin³⁷ görmek isterdim,³⁸ ama maalesef yapmadan kalacak?'³⁹

7 Dediler, 'Ne iş görecektin?'⁴⁰

8 Dedi ki, 'Evet, bir heybem /hurcum/ var idi, (onu) ortadan iki ederdim; ederdim,⁴¹ (olurdu) iki torba.'

4 Hasan-âbâd

2.4 Hasan-âbâd (Halacistan)

(1) bâ'lı, Mollâ bî ki'nî vardî biyâbân. (2) äkki gösa'lasî vârtî. (3) bollar o'da ... bânâ şadî sîryâli, sîyîr sîryâli ki bullar bîsi haçuldî, tâzdi. (4) tişdi muni esâ-siyâ, bânâ şadî tâzgâli ki tutâlyâ (5) tuta'-bilmâdi, o'yâ'ti talx oldî. (6) holundî kâldi-yu bād bânâ şadî bo in ki vānīnmiş-artî vuryalî. (7) bânâ şadî vuryalî-yu. (8) bādān o ça nā etdi ... haydīlar „nā Mo'lla' vuriyōrin gōsala^{yn?}“ (9) haydî ki „muni bi'lmiyōrîz bo nā-r ... nā ju'r māli-ri. (10) ä'gār bo haşlup-aya ollarda bād-tā'r-ār“.

4 Molla Nasreddin ve Kaçan Danası I

Derlenen yer: Hasan-âbâd (Halacistan)⁴²

1 Evet, Molla bir gün yazı(ya)⁴³ gitti /vardı/.

2 İki danası var idi.

3 Bunlar(ı) orada... sürmeğe başladı, sığırları (çifte) sürmeğe ki bunlar(dan) birisi(nin) (bağı) çözüldü /açıldı/, kaçtı.

4 (Molla) bunun arkasına /ensesine/⁴⁴ düştü; koşmağa başladı ki onu tutsun.⁴⁵

³⁵ kâlimägâiz < kâli(r?)-mä-gâ-ñiz 'getirmesiniz?'

³⁶ (hi)şâirdin nâcür etiyây(n) 'ne yapacaktın, ne yapmak istiyordun?' hişâyirdin <hişây ertin; etiyâyın < eti- (1.tip. emir kipi) yâ- (istek kipi eki) n (2.t.ş. eki)

³⁷ yayı'n kesinlikle' < Far. yaqîn

³⁸ keriyâm < keri (emir kökü) +gâ (istek kipi) + m (1.t.ş. eki); (hi)şârtim <hişâ-r ertim 'isterdim'

³⁹ galupaya <galupa-ya <qal-up är (3. Tip emir kipi) + gA (istek kipi) (krş. hōlūpā hōl-ūp är).

⁴⁰ nâ iş körmäk ertin=gör+əcäk+idin (?) gör+ər+din = (Camrasî'ye göre: körrætđin, körsæn kæræk)? kördin kæræk krş. 8.satır.

⁴¹ etâr ârtim < et-är+är-ti-m 'edecektim'

⁴² bk. a.e. metin 15, s. 56. krş. 11. Metin.

⁴³ Far. biyâban 'çöl'

⁴⁴ äysâ < Tü. Äñsä Az. Tü. düşdü munun dalına

5 Tutamadı ve o kadar⁴⁶ öfkeleni (ki).

6 Döndü geldi ve sonra (diğer) bağı olana vurmağa başladı.⁴⁷

7 Vurmağa başladı ve

8 sonra o vakit /o çağ/ ne yaptı.. dediler 'Molla, ne vuruyorsun sığıra?'

9 Dedi ki '(Siz) bunu bilmiyorsunuz, bu nedir... -nasıl /ne biçim/ bir maldır.⁴⁸

10 Eğer bu çözülsün /açılsa/ (idi),⁴⁹ ötekinden /onlardan/ daha kötü olurdu.'

5 Hasan-âbâd (Halacistan)⁵⁰

2.5 Hasan-âbâd (Halacistan)

(1) bī ki'nī mōrāf'o'ldi, toyuŝ oldi. (2) toyuŝ oldi-yu kōrdi sār sādā kāliyor, Mollān kissi^(hi)ndi taŝyar, haydī ki „Mollā tir, yov, kō na' xaβar-ar“. (3) Mollā tirdi bī yorğanları vār-arti, yāyuŝ yayar arti-yu, tirdi bī'e'çadi. ōziyā vārdi ki kōriyā na xaβar-ar k' ō'da u bīeč...

5 Molla Nasreddin ve Yorgan Kavgası I

Derlenen yer: Hasan-âbâd (Halacistan)

1 Bir gün bir kavga çıktı, dōğüş oldu.

2 Kavga çıkınca, (Molla) baktı ki /gördü/ ses seda geliyor. Mollanın karısı⁵¹ dışarı çıktı, dedi ki, 'Molla, kalk git⁵², bak ne oluyor /gör ne haber var/?'

3 Molla kalktı, -bir yorganları var idi-, yağmur yağar idi.- Kalktı bir çadırı (örtüyü?) kendine sardı?) gitti ki görsün⁵³ ne(ler) oluyor. (Metnin bundan sonrası eksiktir.)

⁴⁵ Bānā şadi tāzgāli ki tutağā. -gAll gerundiumu benā ŝa- fiili ile kullanılmakta olup ki bağlacından sonra yüklem istek kipindedir (-gA). tutağā < tuta- (fiil gövdesi 4. tip emir kipi) < tut-a al) +gA intensional-tasarlama kipi) krş. Az.Tü. bāna etdi qaçmağa ki tuta Diğer örnekler: Bāna şadi vuryalı (< vur-ğali) 'vurmağa başladı' ve 4.6 ve 4.7; Bāna şadi siryalı vurmağa başladı (çift) sürmeğe', 4.3.i

⁴⁶ o'yardı 'o kadar'

⁴⁷ vānınmış arti şeklinde yapılan transkripsiyonun doğrusu şöyle olmalıdır: *vāyī-n--miş arti < vāyī (1.tip emir kipi)+ -n edilgenlik çatısı) 'bağlanmış idi'krş. ET bā

⁴⁸ bo nā-r < bo nā ārūr 'bu nedir?'; nā cūr maliri (< māl ārūr) 'nasıl (bir) maldır?'

⁴⁹ haşlupa (< hāç-il-up är 3. tip emir kipi) +ya (tasarlama kipi) Burada ileri derecede büzüşme var. Özellikle Farsça cümle yapısındaki gibi, agar cümle başı ilgeciyle başlayan cümlelerde yan cümlenin yüklemine tasarlama kipinde çekimlendiği görülür. krş. hōlöpä < hōlöp är

⁵⁰ bk. a.e. metin 16, s. 57.

⁵¹ Hal. kişisi Mollanın karısı

⁵² yov < yovar şeklinin kısaltılmış şekli < *yori bar

⁵³ kōriyā < kör-i (1.tip emir kipi, bu fiil gövdesinde kalıplaşmış gerundium eki -i bulunmaktadır. -yā 3.t.ş. istek kipidir. 2. Satırda kö şeklindedir, sondaki -r ünsüzü düşmüştür.

6 Sar-i Band (Halacistan)⁵⁴

2.6 Sar-i Band (Halacistan)

(1) ärz olta, bī kinī Molla Nasrāddīn bī oylu vār-arti, bō kissi mōyasī-rti. (2) kisiyā... Mollā kissiyā haydī „biz bo oyluxa... nā! kiši Mollāxa haydī „biz bo oyluxa bī kiš⁽ⁱ⁾ a'ldax“. (3) Mollā haydī „bo oyl ha'lā kissi vaxt⁽ⁱ⁾ o'lmadux“. (4) haydī „nā täy ki kissi vaxt⁽ⁱ⁾ o'lmadux, bo ālān taxī hadd-i buluqqā ērmīš-u jāil olmuš, kārāk kiš⁽ⁱ⁾ alīyax bilāsiyā“. (5) bo haydī „tēmi ki sän hayīn kiši alīyax, kārāk män munī bī imtehān etām bilāsin“. (6) haydī „xōb, imteha'n et“. (7) Mollā bī ināk vārī-rti, verđi bo oyl aliyā-u haydī „yetuv İsfahā'nca sat⁽ⁱ⁾, yā'kā“. (8) oyl ināki hārākdi, vardī İsfahān, ērdi Esfehānqā. (9) Esfehān ... bo ... ārrāflarī hiyildilar munīn dowriyā-u munī dowr etdilār. (10) Mollā oylīya haydilar ... „āčkīn neččākā?“ (11) haydī „nā täy ki āčki, bo ināk-ār“. (12) haydī „nā sän bi'lmiyon bo āčik-ār“. (13) haydī „yo'van allā bābāizā rāmāt šātā, mā'nüm ... ināk'mi āčk etiyoz“. (14) bō'rda rädländi vardī o (...) guzärkä. (15) vardī o guzärkä-u bollar ki bo'da turmuš-artilar, bollar ilyärdä o küčädä vardilar, mun⁽ⁱⁿ⁾ eñ⁽ⁱⁿ⁾ kāsdlār-u dubārā-u haydīlar „bo āčkīn neččākā?“ (16) haydilar „ā ... haydī „ā, bo inā'k-ār, siz āčik etiyoz, mā'nüm ... māni masyara etmiš-āiz“. (17) haydilar „nā, sänin bābāyⁿ sāni allatmiš, bo āči'k-ār, vermiš ināk avāziyā sänā yetuv-a'n sa't⁽ⁱ⁾γayn“. (18) bo o'da sa'tmadī-yu vardī ēzā guzärkä. (19) o'da ta hamān ina munīn eñin kāsdlār-u haydilar „inākin ne ... āčkīn neččākā?“ (20) bo kerdī xeyr, hār nē'rā bo varyor, bo ināki āčik etiyollar. (21) haydī „pās bo aslān āčik-ār ki bābam mānā vermiš yetuvayam satuyam. (22) bābam bixōd haymiš bo ināk-ār, bo āčk-ār“. (23) verdi bī āčik gīmātiyā-u bilāxarā (?) bī gīmātkā verdi-u holund⁽ⁱ⁾ hayalāy. (24) kaldi ērdi baluqlariya, bābasī haydi „xo'b satdīn āčkīn ... ināki?“ (25) haydī „yov allā bābaya rāmāt šātā, sän nāyi ... āčkīn vermiš-āyⁿ mānā ināk avāziyā yetuvayam satu'vayam. (26) hār nē'rā yetdīm haydilar: āči'k-ār. (27) verdüm āčik avāziyā, kaldim“. (28) Mollā haydī „kiši kerdīn! haydīm: bo oylun ōza'si yōx, ha'lā kissi vaxtī o'lmadux. (29) yetmiš ināki satmiš āčik avāziyā kalmiš. (30) pās munun hālā kissi vaxtī o'lmadux“.

⁵⁴ bk. a.e. metin 24, s. 82. krş. 7. Metin.

Derlenen yer: Sar-i Band (Halacistan)

- 1 Arz olsun. Bir gün, Molla Nasreddin'in bir oğlu var idi, bunun evlenme çağı⁵⁵ idi.
- 2 Karısına...Molla karısına dedi, 'Biz bu oğlana..' Yok! Karısı⁵⁶ mollaya dedi, 'Biz bu oğlana bir kız⁵⁷ alalım.'
- 3 Molla dedi, 'Bu oğlanın henüz evlenme çağı gelmedi /olmadı/.⁵⁸
- 4 Karısı dedi, 'Nasıl (olur) ki, evlenme /kişi/ çağı gelmedi? Bu şimdi artık⁵⁹ buluğa ermiş ve delikanlı olmuş, kendisine bir kız almamız gerek.⁶⁰
- 5 Molla/bu/ dedi, 'Mademki sen 'kız alalım', diyorsun, ben bunun kendisini bir imtihan etmem gerekir!'
- 6 (Karısı) dedi 'Peki, imtihan et!'
- 7 Molla'nın bir ineği var idi. (Onu) bu oğlanın /oğul/⁶¹ eline verdi ve dedi, 'Götür⁶² (bunu) İsfahan'da sat gel!'
- 8 Oğlan ineği aldı,⁶³ vardı İsfahan'a ulaştı /erdi/.
- 9 İsfahan(da).. bu... (arrafklar?) etrafına dolandırıcılar toplandı /yığıldı/ ve bunun etrafını sardılar.
- 10 Molla(nın) oğluna sordular /dediler/: 'Keçin kaçça?'
- 11 Dedi, 'Bu nasıl keçi (olur) ? Bu inehtir.'
- 12 Dedi(ler), 'Yok, sen bilmiyorsun, bu keçidir.'
- 13 Dedi, 'Yürü git!⁶⁴ Allah canınızı almasın!⁶⁵ /Allah babanıza rahmet etsin!/ Benim ineğimi keçi yapıyorsunuz /ediyorsunuz/.'
- 14 Buradan uzaklaştı, gitti o... (başka bir) güzergaha.⁶⁶
- 15 Gitti o güzergaha ve bunlar ki burada durmuş idiler, bunlar önceden⁶⁷ o sokaktan gittiler /vardılar/, bunun önünü kestiler ve yeniden sordular /dediler/: 'Bu keçin kaçça?'

⁵⁵ kissi mouyasi? < kişi-si mougasi? Kissi kelimesinde gerileyici benzeşme vardır. krş. Az.Tü. xoş gälmişän < xoş gälmişän gibi.

⁵⁶ kissi <kişi-si 'karısı'

⁵⁷ Aslında 'karı'

⁵⁸ olmadux <ol-ma-duq 'olmadı' -duq eki burada yüklem işlevindedir. Bu durum Halaççaya özgü olup muhtemel bir arkaizmdir.

⁵⁹ taqı 'daha, artık'

⁶⁰ aligax <alî-ga-x -i kalıplaşmış gerundium olup asıl fiille gövdeleşmiştir. -ğa istek kipi, -k ise 1.ç. ş. Ekidir.

⁶¹ oğul kelimesi bugünkü eril 'oğlan' kelimesi için Halaççada devam etmektedir.

⁶² yetuv < yetu-v (*<yet-ü var); sat-ı; yäkä gövdeleşmiş şekillerdir. sat-i gövdesinde kalıplaşmış gerundium görülür ve yä'kä (< yeri kä) şeklinde ilk fiil gerileyici benzeşme ve ileri derecede büzüşmeye uğramıştır.

⁶³ hărăkdi 'kaldırdı' Doerfer'e göre *hörä käl- yapısının büzüşmüş şeklidir. ET hör- 'yüksel-, dikel- v.b.'

⁶⁴ yova'n < yorivar-in ileri derecede büzüşme.

⁶⁵ şä'tä <ış+a-ta 'etsin' Halaççada et- yardımcı fiil yanında (ı)şa- şeklinde kullanılmaktadır. Doerfer bunu Vokal reduksiyonu ile ış+a- ile isimden fiil yapım eki -a ile açıklamaktadır.

⁶⁶ Cümlede *güzerka*, gitmek fiili ile yalın halde kullanılmıştır. Burada Farsça konuşma dilinin etkisi görülür. krş. xane raftam. 'eve gittim' yerine 'ev gittim'

⁶⁷ ilyärdä < il+gärü+dä 'önceden'

- 16 Dediler -ee.. dedi, 'Hey! Bu ineştir, siz (onu) keçi yapıyorsunuz. Benim... beni maskara ettiniz!'
- 17 Dediler, 'Yok, senin baban seni aldatmış, bu keçidir. İnek yerine vermiş sana götürüp satasın diye.'⁶⁸
- 18 Bu orada (da) satmadı ve başka⁶⁹ güzergaha gitti /vardı/.
- 19 Orada da aynı bunlar⁷⁰ bunun önünü kestiler ve dediler, 'İneğin –hayır... keçin kaçça?'
- 20 Bu baktı /gördü/ ki hayır! Her nereye bu gitse /varıyor/, bu ineği keçi yapıyorlar.
- 21 Dedi ki, 'bu kesin bir keçidir ki babam bana götürüp satayım diye verdi.
- 22 Babam (bana) boşuna demiş, 'bu ineştir' (diye); bu keçidir.'
- 23 Nihayet (bunu) bir keçi fiyatına /kıymetine/ verdi ve sonra geri⁷¹ döndü.
- 24 Geldi yetiştirdi /erdi/ köylerine /balıklarına/, babası dedi 'Pekâlâ, sattın mı keçiyi...-ineği?'
- 25 Dedi, "Yürü git,⁷² Allah canını almasın! /Allah babana rahmet etsin!/ Sen ineği.. –keçiyi bana inek yerine götürüp satayım diye.
- 26 Her nereye gitsem /yetdim/, dediler, '(bu) keçidir.'
- 27 (Ben de) keçi yerine verdim geldim.
- 28 Molla dedi, 'Karı /Hal. kişi/ gördün (mü)? Dedim (ben), bu oğlunun ozası yok, daha evlenme çağı gelmedi.
- 29 Bu oğlan henüz evlenme çağında değil diye söylemişim. Götürmüş /yetmiş/ ineği keçi diye /yerine/ satmış gelmiş.
- 30 Demek /bes/ bunun henüz evlenme çağı gelmedi. '

⁶⁸ yetuva'n sa'tıyayn (yetu vā-ğa-ŋ ve sat-ı-yay <sat-ı-1. tip emir kipi) -yay+ an İkinci kelime -yay istek kipi işlevindedir. yetuv 7. emir kipi tipi Bu şekil -A bar yapısına dayanır ve fiilin gövdesinde kalıplaşmış gerundium halini almıştır. krş. 21.de yetuvayam satuyam krş. 25. Satırda: satu'vayam örneğinden hareketle burada hece yutumu olduğunu söylemek mümkündür. < sat-u vā(r)-ğa

⁶⁹ ezä < ezgä < özgä 'başka' Kelimede yuvarlak ö > e düzleşmesi vardır. Bu ses olayında Horasan Türkçesinin etkisi olmalıdır. ezä < ezgä < özgä 'başka, özge' krş. Az.Tü. 'özügä'

⁷⁰ inā < Far. ĩnha 'bunlar'

⁷¹ hayäläy < hāyalayu (WCh : Alm. 'rückwärts, zurück') 'geri, arkasına'

⁷² yov < yovar 'yürü git' yov - yova ve yäk -yäkä şekilleri, Doerfer'e göre yori +bar ve yori +k yapılarına dayanır. 6. Emir kipi tipi aslında yU- öntakısı haline dönüşmüş olan Eski Türkçe yori- fiiline dayanmaktadır. Bu tip sadece bar- ve käl- fiilinde görülür. (Doerfer 1988: 134)

7 Muhsin-ābād (Halacistan)⁷³

2.7 Muhsin-ābād (Halacistan)

(1) Mollā Nasrāddīn bī kū'nī bī jūvānasu vār-artī, verdī oylī yetū'v-aya, satu'v-aya. (2) yetdi İsbahān šāriyā ki munī satī'ya. (3) hār yerkā ērdi haydīlar „āçikī neççäkä?“ (4) haydī „māgā' bo āçī'k-ār, bo jūvāna'-ri“. (5) ketirdi vardī o bīsü bāzār, u bīsī darvāza. (6) bō'da ta haydīlar ki „āçikī neççäkä?“ (7) haydī „māgā' bo āçī'k-ār, bo jūvāna'-ri“. (8) bādān fikr etdi, haydī „xo'b bābam yayīn mānā nā

āçik vermiş mān kālīmī'š-ām, nā'tā olur ki hār yerkā yovayam ha'yollar: āçikī neççäkä“. (9) munī satdī-yu o'de kaldi. (10) kaldi bābasiya haydī „bāba sän āçik vermiş-ā mān yetuv-ayam, satī'v-ayam, haurī: jūvāna'-ri“. (11) haydī „bāba āç... jūvāna'rti, āççik dāy-artī“. (12) haydī „bān hār yerkā yetdum haydīlar āçik-u mān tā satdum-u fūlān gīmātkā-u kaldim.

7 Molla Nasreddin ve Evlilik Çağına Gelen Oğlunu Sınaması II

Derlenen yer: Muhsin-ābād (Halacistan)

1 Molla Nasreddin(in) -bir gün bir ineği var idi.; (onu) oğlu götürüp satsın⁷⁴ diye verdi.

2 İsfahan şehrine ulaştı /yetti/ ki bunu satsın.⁷⁵

3 Nereye erişti /her yere erdi/ (ise) sordular /dediler/, 'Keçin kaç?'

4 Dedi, 'Meğer bu keçidir, -bu inek (değildir) /inektir!/'

5 Getirdi gitti öbür /obirsi/ Pazar(a), (şehir) kapı(sına).

6 Burada (da) sordular 'Keçin kaç?'

7 Dedi, 'Meğer bu keçidir, -bu inek (değildir) /inektir!/'

8 Sonra düşündü, dedi "Demek babam bana (işte) keçi vermiş, ben (onu) getirmişim.⁷⁶ (Yoksa) nasıl olur, her nereye /her yere/⁷⁷ gitsem 'keçin kaç?' (diye) soruyorlar."

9 Bunu sattı ve o yerden geldi.

10 Geldi babasına söyledi, "Baba sen bana götürüp satayım⁷⁸ diye keçi⁷⁹ vermişsin! Dedin 'bu inektir!'

11 (Babası) dedi 'Baba keçi... -inek idi,⁸⁰ keçi değil idi.⁸¹

12 (Oğlu) dedi, "Nereye /ne yere/ yetiştim (ise), 'keçi' dediler ve ben (de) şu /filan/ fiyata /kıymete/

⁷³ bk. a.e. metin 26, s. 90. krş. 6. Metin.

⁷⁴ yetüva-ğa <yet—ü va(r) 7.tip emir kipi + -ğa istek kipi; krş. 6. Metin, 25.satır: satuva-ğa

⁷⁵ satī'ğa sat-ı (1.tip emir kipi) + istek kipi -ğa. sat- fiili hem 1. Tipte (satī) hem de 7. tipte (satuvā) kullanılmaktadır. bk. 6.25.

⁷⁶ kālīmī'šām 'getirmişim' <kāl-i (1. tip emir kipi) + miş+ām 1.t.ş. eki

⁷⁷ Hal. her yerkā 'her nereye' Bu örnek kanımızca Tü.Tü.ndeki (nereye ve her yere) kullanımda bir metatez olduğunu düşündürüyor: Her nereye < her ne yere.

⁷⁸ yetüva-ğa-m; satuva-ğa-m. krş. 6. Metin, 21 ve 25. satır.

⁷⁹ āçik 'keçi'

⁸⁰ cuvāna'rti <juvāna artı 'inek/dana/sığır idi'

⁸¹ dāy artı 'değil idi'

sattım ve geldim.”

8 Nadir-âbâd (Halacistan)⁸²

2.8 Nadir-âbâd (Halacistan)

(1) bî kin Mulla Nasraddîn ėzî vurdî hilimka. (2) kissi bânâ şadi hiylamaqxa. (3) xalq kâldîlâr haydîlâr „ne’sä vār?“ (4) haydîlar „Mulla Nasraddîn helmiş“. (5) bullar hâlva gayîr-dîlar. (6) xalq ki bânâ şadi hâlva yēyalî Mulla Nasraddîn ėzi tã tîrdî bânâ şadi hâlva yēmaqxa. (7) haydîlar „Mu’lla sãn helmiş-ärtî!“ (8) haydî „mãn hali inayda hi’lmaq-artim ki ĩez hâlvam yēyã-bilmayãm“.

8 Molla Nasreddin ve ölü helvası

Derleme yeri: Nadir-âbâd (Halacistan)

- 1 Bir gün Molla Nasreddin kendini ölüğe⁸³ vurdu.
- 2 Karısı⁸⁴ başladı ağlamağa.
- 3 (Bütün) halk geldiler, dediler “Ne⁸⁵ oldu?”
- 4 Dediler, “Molla Nasreddin ölmüş!”
- 5 Bunlar helva hazırladılar.
- 6 Halk helvayı yemeğe başlayınca, Molla Nasreddin (kendisi) de kalktı, başladı. helva yemeğe.⁸⁶
- 7 Dediler, “Molla sen ölmüş idin!”⁸⁷
- 8 Dedi, “Ben daha kendi helvamı yiyemeyecek⁸⁸ kadar ölmemiş idim!”⁸⁹

⁸² bk. a.e. metin 41, s. 135.

⁸³ hilimkã < helim+kã ‘ölüme’

⁸⁴ kissi < kiş(i)-si ‘karısı’ Orta hece ünlü düşmesi ile -şs- > -ss- benzeşmesi

⁸⁵ ne’sä < ne ärsä

⁸⁶ bânâ şã- ‘başlamak’ fiili ile... yüklem -yalı gerundium ekini alır. Bu gerundium şekli Doğu Türkçesine has bir ektir.

⁸⁷ helmiş ärtî < höl-müş ärtîñ ‘ölmüş idin’ t.ş. -ñ düşmüş gerideki ünlü uzamıştır. Aynı özellik Horasan Türkçesinde de görülür.

⁸⁸ yēyãbilmayãm < yé-yã bil-mã-gã-m ‘yiyemeyim’

⁸⁹ hilmaq artim < hölmädük ärtüm ‘ölmemiş idim’ -duq ekinin burada zaman işlevli olarak çekimlenmesi dikkati çekicidir. Bu muhtemelen arkaik bir kullanımın izidir. Burada yuvarlak ünlünün düzleşmesi ayrıca dikkati çeker. höl- > hél- ‘öl-’

9 Nadir-âbâd (Halacistan)⁹⁰**2.9 Nadir-âbâd (Halacistan)**

(1) bî kin Mulla Nasraddînî bî torbasî hoçurlami'ş-ârtılâr. (2) Mulla Nasraddîn haydî „âyyihännâs, hâr kim mänim torbam yetmiş, viē'rtä. (3) ä'gâr vërmaya bilorum nâşlâyam a!“ (4) torba yetän fikr ätdi haydî „Mulla yayîn bilor“. (5) kâldi torbây vërdi haydî „Mulla män ki sänî torbây vërdim ä'gâr män sänî torbây vërmädik olsam, sän nâ'şlâr-ärti?“ (6) haydî „mänim bî xurjînim vâ'r-^artu, ortada käsâr-ärtim, tikâr-ärtim, olur-ärti äkki torba“.

9 Mollanın torbası ve hırsız II⁹¹

Derleme yeri: Nadir-âbâd (Halacistan)

1 Bir gün Molla Nasreddin'in bir torbası(nı) çalmış /uğurlamış/ idiler.

2 Molla Nasreddin dedi, “Ey insanlar, herkim benim torbamı götürdü (ise), (geri) versin.

3 Eğer vermezse⁹², ben ne yapacağımı⁹³ biliyorum.”

4 Torbayı götüren (kişi) düşündü, dedi, ‘Molla herhalde (benim çaldığımı) biliyor.’

5 Geldi, torbayı verdi, dedi “Ben işte sana torbayı verdim. Eğer ben senin torbanı sana vermemiş olsam, ne yapar idin?”

6 Dedi “Benim bir heybem var idi, (onu) ortadan keser idim, diker idim, olur idi iki torba.”

10 Nadir-âbâd (Halacistan)⁹⁴**2.10 Nadir-âbâd (Halacistan)**

(1) bî kin Mulla Nasraddîn bî yüolča vârr-arti, kôrda aşgâsi va'rmor. (2) bo aşgâsiyâ bî zârrâ niša'dur masraf şadı. (3) bādän kërda aşgâsi xâ'yli yeyin va'rur ôzi hâyada ie'rmor. (4) bî ju'r (?) ta ôz^{iy}â niša'du'r isti'mâl şadı. (5) bādän kördi du-bara, bullar tázâ tázâ kâldilâr, hâr ... Mulla Nasraddîn kâldä hävk' tã. (6) bânâ şadı hä'fçä tazyali. (7) kis'â'di¹ „Mulla nâ tázô'rî?“ (8) haydî „sän tã bî zârrâ niša'du'r i'sti'mâl şây tã mänim hâyamda ierä'kägäy“.

⁹⁰ bk. a.e. metin 42, s. 135.

⁹¹ krş. 3. Metin.

⁹² Vërma-ya -ya isteki kipi krş. Far. agar nabedehad. Far. da agar ile başlayan cümlelerde yüklem aynı şekilde istek kipi ile olur.

⁹³ nâşlâyam < nâ işlâ-yam 'ne işleyeceğim'

⁹⁴ bk. a.e. metin 43, s. 136. Krş 22 ve 24. metin

10 Molla Nasreddin ve inatçı eşeği I**Derleme yeri:** Nadir-âbâd (Halacistan)

- 1 Bir gün Molla Nasreddin yolda gider idi. Baktı /gördü/, eşeği gitmiyor.
- 2 Bu eşeğine bir miktar nişadır kullanır.
- 3 Bunun üzerine baktı, eşeği çok hızlı gider, kendi arkasından yetişemez /koşmuyor/.
- 4 Bunun üzerine (o) da kendisine nişadır kullandı.
- 5 Sonra baktı bunlar yeniden koşu koşu geldiler. Her.. Molla Nasreddin (bu şekilde) eve geldi ve
- 6 Evde koşmağa başladı.
- 7 Karısı dedi 'Molla ne koşuyorsun?'
- 8 Dedi 'Sen de biraz /bir zerre/ nişadır kullan ki arkamdan yetişesin.'⁹⁵

11 Nadir-âbâd (Halacistan)⁹⁶

2.11 Nadir-âbâd (Halacistan)

(1) Mulla Nasraddînî bî kin äkki guosalasî vār-arti. (2) guosalalarnî bîsi haçildî bânâ şadi tâzyâli. (3) Mulla Nasraddîn hä'r-nâ tâzdi unu tuta-bilmâdi. (4) kâldi bo guosala ki vâninmiş-ârti, hâyâçî ketürdi bânâ şadi munu vuryalî. (5) xalq haydî „Mu'lla o guosala tâzmiş, sän näy bo guosalay vurorî?“ (6) haydî „bi'l morî, ä'gâr bo haşlu'p-aya unda xä'yli mîrâ's-târ-är“.

11 Molla Nasreddin ve Kaçan Danası II**Derlenen yer:** Nadir-âbâd (Halacistan)

- 1 Molla Nasreddin'in bir gün iki danası giderdi /varır idi/⁹⁷
2. Danalardan birisi(nin) (ipi) çözüldü /açıldı/ (ve) kaçmağa başladı.
- 3 Molla Nasreddin her ne (kadar arkasından) koştu (ise), onu yakalayamadı /tutabilmedi/.
- 4 Geldi, bu bağlanmış (olan) danaya, sopayı /ağacı/ kaldırdı /getirdi/, başladı buna vurmağa.
- 5 (Bütün) halk dedi, 'Molla, o(bir) dana kaçmış, sen niye bu danaya vuruyorsun?'
- 6 Dedi, 'Sen bilmiyorsun. Eğer bu (ipini) çözseydi /açılaydı/⁹⁸ ondan (daha) çok (cabbardır?)⁹⁹

⁹⁵ ierä'kägäy < ér-ä kâ(l) (5.tip emir kipi)- gä-y 'erişesin' emir-istek kipi, 2.t.ş.

⁹⁶ bk. a.e. metin 44, s. 137. krş. 4. Metin.

⁹⁷ vār ärti <var-ı/ur ärti 'gider idi' Burada hece yutumu vardır.

⁹⁸ haşlu'pa-ğa < haçıl-upa(r) (3.tip emir kipi) ve istek kipi –gä 'açılsa'

⁹⁹ krş. 2.4. metin. Hal. mîrâs qalğur 'miras kalasica' (= sahibi geberesice!) -gUr eki Türkiye Türkçesinde -Asl(cA) partisipini karşılar; dua ve kargışlarda kullanılır. Alm. 'Sein Besitzer soll verrecken!' bk. Gerhard Doerfer, *Grammatik des Chaladsch*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1998, s.144.

2.12 Nadir-âbâd (Halacistan)

(1) bî ki'nî Mollâ Nasrâddînîm bî oylu vār-arti. (2) haydî ki „ây bâba mân kişi şâyiyorım“. (3) haydî ki „bâ'ba, bizüm bî siyirîmüz vār, yetib bo siyirî sâti, nayd şayi pu'lin, yâk biz sâ kişi alduq“. (4) Mollâ Nasrâddînîm oylî siyirî şaxbândlâdi, hârakdi vardî İsfahân. (5) İsfahânca bî eddâ rindî vār-artilâr. (6) hâr bisîyâ toq-nadî, bo haydî ki „âmû bozât be-çân^{d?} äçki neççäkâ?“ (7) Mollâ Nasrâddîn oylu holindî haydî „bâ'ba, bo äçki da'γ, siyir-är“. (8) xo'la'sa hä'r-nâ kâstirdî bā-gîmâti äçgi satdi-yu holindî. (9) holindî gâldi haydî ki „balam satdî äç... siyirî?“ (10) haydî ki „sân bî äçgi vermi's-âyⁿ mäyâ, siyir gîmâtiyâ hişâyⁿ satiyam“. (11) haydî „xob balam, päs sän burça tular, mân äşg^{ân}in hâragâlim yovarum sa't-dum, tâ ker nâ ğurda olur“. (12) Mollâ Nasrâddînîm bî äşgâ'yi vār-arti. (13) hindâ arqasîyâ-u äşgâyn hârakdi yölqa dişdi, vardî İsfahân. (14) bî bîeş alta äşräfi tepdi bo äşgâyn ket'â belâ nesbât (...) (Kickern) (15) hârakdi vardî İsfahân. (16) inağ (?) ki İsfahânî rindlâri olan yerdâ bî näy (?) vurdî äşgâyn ket... baçalindâ, äşgâyn ketindâ bânâ şadi bo äşräfilâr tekilgâli. (17) o iendî hiyîştirdî, haydî „heyvân, bō'ra äşräfi tekma yeri da'γ, sän tekâ'yorîm“. (18) hiyîştirdî qodî jeki'çâ-u bo İsfahân rindlâri kerdilâr ki bo ağâb äşgâ-ri. (19) kâldilâr munî geymâtîm kâsdilâr, çänd-u çu'n, äkki miğg tumâ'nçâ gēmâtîm kâsdilâr bo äşgâyn. (20) haydîlar „xob, biz nâ iydâm etdek bo äşgâkâ?“ (21) haydî „bo äşgâyn yetiz, hataiz bî otayqa. (22) iēskin tâ qaşang kâgillâiz, eyin tâ tolda'rîz x... noxu't-u (?) kişmişdâ, haftai bî dâfâ varîz, eškî haçaiz, kerâiz ki bo no'yartî äşräfi tekmiş“. (23) bollar vardîlar-u arz etdim ki hatdîlar äşgâyn otayqa-u otayîn eškîm kâgillâdilâr, päs âz bî hafta vardîlar, kerdilâr äşgâ sayat olmiş. (24) bollar turdîlar „varîmîz Mollayⁿ bâbasîn vurd yemiz (?) (25) Mollâ ta vardî biyabânca siyir sîrmâkkâ, äkki toyuşyan tutdî, bîsîn xodî hä'vçâ, bîsîn kâlîdi biyabân bilâsilâ. (26) bildî ki xob bollar kâlîlâr-u Mollân şâyilâr âziyât şây⁽ⁱ⁾gâlâr. (27) bollar kâldilâr hä'vçâ Mollâda xabar aldîlar Mollâ'n kissindâ ki „Mollâ ni'e'dâ-r?“ (28) haydî „varmiş filân yerçâ siyir sîryâ“. (29) bollar xabarlaşdîlar, gâldilâr Mollân buldîlar. (30) Mollâ haydî ki „eşyâl yōqî, siz äşgâiz pûlin talâb-âiz, ârsâfilâri talâb day-âiz“. (31) bo to'yuşyanî sîrdî baluqqa haydî ki „variⁿ, zân ârbabiya hayîⁿ ki nâhâr felân zâdi-u felânî-u felânî gay'rar tâ mehmânlar yâ'kal-'gâ“. (32) âlbättâ bo toyuşyan vardî ež iēi hârtî'çâ. (33) o toyuşyanî ki bo hä'fçâ vâmîş-ârti ki hä'fçâ-rti. (34) kişikâ tafşîrmîş-ârti ki beyin qânî nâhâr, qânî gazâyın gayrar“. (35) bo mehmânlar kâldilâr kerdilâr, bâ'li, ina o gazâi ki bo toyuşyanqa tafşîrmîş-ârti, hâzir âmâdâ'-ri. (36) „ây Mollâ'l bo gâsidîm satmay^{n?}“ (37) haydî ki „nâ, ba mâ (?) gâ'sid kerō'rtî ki mân hâr kara yo'şy^em¹ lâzim-ar, sîrâm kâlîr häfkâ, iē ä'njâm verir mäyâ“. (38) xolâsa „Mollâ bâlâ-ğayrâtân bo gâsidîm ver biskâ“. (39) o yân-u bo yân äkki miğk tumân tâ gâsidlar bunyâz (?) bilâsiyâ, İsfahânluylar verdîlar-u toyuşyâna hâ-râkdilâr² vardîlar. (40) toyuşyâna hâ-râkdilâr vardîlar. (41) bî kin holindîlar kul-lîsi vardîlar biyabân, haydîlar ki „varîm zân ârbabiya hayin“, İsfahânî rindlâri âl-bättâ, taxî munî xaridârluq etmi's-âllâr, çün bollar aldîlar yetdîlar İsfahân. (42) bollar zânn etdîlar (?) varîlar ârâ bârâ-u bo gâsidi sîrâlâr hâr ne'sâ^(bi)şadi bilâlâriyâ âmâdâ şayi. (43) toyuşyanî sîrdilâr häfkâ, kâldilâr kerdilâr ki xeyr, hä'fçâ xâßâ'ri yo'x. (44) kişikâ haydî „vâ âğâr sän, gâsid kâ'lmâdi ki bilâyâ hayîya nâhâr gayrî biskâ?“ (45) haydî „nō, kimsâi kâ'lmâdik mäyâ hayîya“. (46) kerdilâr ki bî biryâk tâ bō'da Mollâ gomîş başlarî'çâ. (47) haydîlar „xob bō'da (?) yova^(ya)q (?) Mollây daxî bâbasîn vurd-yimiz (?)“.

12 Molla Nasreddin ve Evlilik Çağına Gelen Oğlunu Sınaması III**Derleme yeri:** Nadir-âbâd (Halacistan)¹⁰⁰

1 Bir gün, Molla Nasreddin'in bir oğlu var idi.

2 Dedi ki 'Ey baba, ben hatun¹⁰¹ istiyorum (= evlenmek istiyorum).'3 Molla dedi ki 'Baba, bizim bir sığırimız var, götür bu sığırı sat, parasını nakite çevir /yap/ gel, biz sana hatun alalım.'¹⁰²

4 Molla Nasreddin'in oğlu, sığırı boynuzundan tuttu, kalktı İsfahan(a) gitti.

5 İsfahan'da bir sıra /adet/ dolandırıcılar /rindi/ giderlerdi.

6 Her kime rastladı (ise), bu dedi ki 'Amca, keçin kaç?' /Far. amu boz-at çand ast?'/

7 Molla Nasreddin'in oğlu döndü dedi, 'Baba, bu keçi değil, sığırdır.'

8 Kısacası /hülâsa/, her ne kadar (dolandı ise?), (onu) keçi fiyatına /kıymetine/ sattı ve geri döndü.

9 Döndü geldi, Molla Nasreddin dedi ki, 'Yavrum /balam/, sattın mı keçiyi.. - sığırı?'

10 Dedi ki, 'Sen meğer (bana) bir keçi vermişsin, onu sığır fiyatına satmamı istiyorsun.'

11 Molla dedi, 'Peki balam, /bes/ sen burada dur,¹⁰³ ben eşeğini alıp gideyim satayım ki gör nasıl olur!'

12 Molla Nasreddin'in bir eşeği var idi.

13 Çıktı (bunun) arkasına ve eşeğini aldı yola düştü, İsfahan(a) vardı.

14 Bu eşeğin götüne bir beş altı eşrefi¹⁰⁴ tepti. (Buna?) nispet. (Gülüşmeler)

15 Aldı gitti İsfahan(a)

16 Deminki¹⁰⁵ İsfahanlı dolandırıcıların olduğu (aynı) yerden bir şey /nesne/ vurdu bu eşeğin göt... kenarından, eşeğin götünden başladı bu eşrefiler dökülmeğe.

17 Ve (eşekten) indi, onları topladı /yığıştırdı/, dedi, 'Hayvan! Bura(ya) eşrefi dökme yeri değil, ama sen döküyorsun!'

18 Topladı ve (onları) cebine¹⁰⁶ koydu ve bu İsfahan'ın dolandırıcıları /rindleri/ baktılar ki, bu acayip bir eşektir.

19 Geldiler, buna fiyat biçtiler. Kaç para ise bu eşeğe iki bin tuman fiyat biçtiler.

20 'Pekâlâ, bu eşeğe nasıl davranmalıyız?' diye sordular.

21 Dedi, 'Bu eşeği götürün bir odaya atın.

22 Kapısını ama güzelce çamurla sıvayınız. Önünü de nohut ve kışmişle doldurun. Haftada bir defa gidiniz kapıyı açınız, bunun ne kadar eşrefi döküğünü görün.'

23 Bunlar gittiler ve arz edim ki eşeği odaya attılar ve odanın kapısını balçıkla sıvadılar. Bir hafta sonra gidince, gördüler ki eşek sakat olmuş.

¹⁰⁰ bk. a.e. metin 51, s. 158-159. krş. metin 6 ve7.¹⁰¹ (hi)şâyıyorum < hişâyî- (1.tip emir kipi) + yor-ur-um¹⁰² alduq < al-duq (1.ç.ş. emir istek kipi) 'alalım'¹⁰³ tular < tur-a al 2.t.ş. emir kipi¹⁰⁴ eşrefi 'İran'da para birimi'¹⁰⁵ Far. inak 'şimdi, hali hazırda, o halde'¹⁰⁶ ciek 'cep' Hal. (WCh) Ciek kâşgli 'yan kesici'

- 24 Bunlar kalktılar, 'gidelim Mollanın babasını (vuralım?)' (dediler).
- 25 Molla da yazıda sığır sürmeğe gitti. İki tavşan tuttu, birisini evde koydu, birisi yazı(ya) yanında geldi.
- 26 Anladı ki bunlar (yine) gelecek ve Molla'ya eziyet etmek isteyecekler.
- 27 Bunlar geldiler, evde Molladan haber aldılar -Molla'nın karısından ki 'Molla nerededir?'
- 28 Dedi, '(Molla) gitmiş, filan yerde sığır sürüyor.'
- 29 Bunlar haberleştiler, geldiler Mollayı buldular.
- 30 Molla dedi ki, 'Zararı yoktur. Siz eşeğiniz(in) parasına (talipsiniz?), eşrefileri(n) talibi değilsiniz.'
- 31 Bu tavşanı sürdürü şehre dedi ki, 'Varın kadın kısmına diyin ki 'misafirler gelinceye dek'¹⁰⁷ öğlen (yemeğine) filan şeyi ve filan filanı hazırla!' ¹⁰⁸
- 32 Elbette bu tavşan kendi işinin ardınca vardı.
- 33 Bu evde bağladığı o(bir) tavşan ki evde idi,
- 34 karısına (ise) sipariş etmişti ki. 'bugün şu /hani/ yemeği şu yemeği hazırla'
- 35 Bu misafirler geldiler gördüler: İşte, bunlar¹⁰⁹ o tavşana talimat verdiği o yemek, şimdi hazırdır.
- 36 'Hey Molla! Bu habercini satmaz mısın?'
- 37 Dedi ki 'Yok,¹¹⁰ -bu gördüğün haberci (tavşan) görüyorsun (ki) her (defasında?) gitsem bana lâzımdır. Gönderirim /sürerim/, gelir eve, işlerimi yerine getirir.'
- 38 Hülasa, 'Molla bu habercini bize (makul fiyata?) ver.'
- 39 Öyle böyle /o yan bu yan/ bunun için İsfahanlılar iki bin tümen (verdiler?) ve tavşanı alıp götürdüler.
- 40 tavşanı alıp /kaldırdılar/ gittiler.
- 41 Bir gün döndüler hepsi, yazıya gittiler, dediler ki 'Gidin /varın/ kadın kısmına diyin!' Bunu satın alan İsfahanlı rindler elbette. Bunlar (tavşanı) aldıktan sonra İsfahan'a ulaştılar.
- 42 Bunlar zannettiler (ki), nereye varsalar /oraya buraya/,¹¹¹ bu haberciyi gönderirler /sürerler/; her ne kendileri için istediler, (dediler) hazır et!" ¹¹²
- 43 Tavşanı eve gönderdiler /sürdüler/. Geldiler gördüler ki, hayır, (karısının) evde (hiç bir şeyden) haberi yok.
- 44 Karısına dedi 'Eğer sen..- haberci (tavşan) gelmedi mi sana /kendine/ 'bize yemek hazırla'¹¹³ diye?'
- 45 Dedi, 'Hayır (hiç) bir kimse bana bir şey söylemek için gelmedi.'¹¹⁴

¹⁰⁷ Ta mehmanlar yäkälgä ta bağlacından sonra yüklem istek kipindedir. Yäkäl (2.t.ş. emir kipi)+ gä (3.t.ş. istek kipi) 'ta ki misafirler gele'

¹⁰⁸ ğayırar < ğayıır är? 'hazırla!'

¹⁰⁹ Far. ĩnha 'bunlar'

¹¹⁰ Far. bā män.. 'benimle'

¹¹¹ ärä bärä < oyrä bo yerä

¹¹² amadä şäyi 'hazır et' şäyi <şa-yi 1.tip emir kipi şa- 'et-'

¹¹³ ğayri <ğayıır-i 'hazırla!' 1.tip emir kipi

¹¹⁴ kimsäi käl'mädik mäyä hayiğa kimsäi <kimsä + i (fa. belirsizlik eki) ; käl'mädik käl'l-mä-dik (-dik yüklem işlevinde ek); hayi (1.tip. emir kipi+ ga istek eki) 'bana kimse söylemeğe gelmedi'

46 Baktılar ki Molla bunların başına külah /börk/¹¹⁵ giydirmiş. (bunlarla alay etmiş.).

47 Dediler, 'Pekâla, buradan yürü gidelim¹¹⁶ Molla'nın da babasının (çirasını) yandırdığımız !'¹¹⁷

13 Jîrîk âğâç (Halacistan)¹¹⁸

2.13 Jîrîk âğâç (Halacistan)

(1) Molla Nasrâddî'nçä bî äşgä vār-arti. (2)oylu'la hārākdi vardî biyābān, hūo-tunxa. (3) vardî hūotunxa. (4) kâldikdä yîkîn k' yîklättdi äşgäsi yîqıldi yölça. (5) kâldi öyliyā haydî „bā'ba!“ , haydî „bā'lr?“ , haydî „tir yov ba'luqqa“. (6) haydî „nä jîr şādîm?“ (7) haydî „yov baluqqa, hayî kullî yäkältälär, tāmām yäkältälär, qulāq vertälär mā'nim sezimä, mänim äşgämi kertälär, bō'da yiqîlmiş“. (8) bo oylul tirdi kâldi-u haydî „bābam biyābā'nçä äşgäsi yiqîlmiş, haydî ki: tirkäyn yä'käyn“. (9) bollar tirdilär vardılar, haydılar ki „Mo'llā nā'sa hayōrîn?“ (10) haydî „bā'ba yä'käyn, yîyîlî'p-äyn, ke'rdîn, mänim äşgäm bō'da yiqîlmiş. (11) män hāmîn ki kâldim ba'luqqa dîgä'r yä taqî bî-bä-bî mändä sorāy a'lmayn. (12) bî yoläki kullîz ke'rdîn ki māni dârd-i sār ve'rmäyn daḫî.

13 Molla Nasreddin ve yıkılan eşeği I

Derlenme yeri: Jîrîk âğâç (Halacistan)

1 Molla Nasreddin'de bir eşek var idi.

2 Oğlu ile kalktı gitti yazı(ya), oduna,

3 gitti oduna.

4 Gelince yükünü (eşeğe) yükletti (ama) eşeği yolda yıkıldı.

5 Geldi oğluna dedi, 'Baba!' (Oğlu) dedi 'Buyur!' Dedi 'Kalk git şehre!'

6 Dedi, 'nasıl edeyim?'¹¹⁹

7 Dedi, 'Yürü git şehre, söyle hepsi gelsinler, tamamı gelsinler, benim sözüme kulak versinler, benim eşeğimi görsünler, ki burada yıkılmış.'

8 Bu oğul kalktı geldi ve dedi "Babam(ın) yazıda eşeği yıkıldı, dedi ki, 'kalkın gelin!' "

9 Bunlar kalktılar gittiler, dediler ki 'Molla ne diyeceksin?'

10 Dedi 'Baba, gelin, toplaşın,¹²⁰ görün¹²¹ benim eşeğim burada yıkıldı.

11 Ben şehre geldikten sonra da birer birer benden sual etmeyin!

¹¹⁵ biryäk 'börk, külah'

¹¹⁶ yovağak < yova(r)-ğa-k 'yürüyüp gidelim!'

¹¹⁷ vurd(y)mız < vurdı mız 'vurduk?'

¹¹⁸ bk. a.e. metin 60, s. 180. krş. 23. metin

¹¹⁹ şādîm < şa-dîm (1.t.ş. emir-istek kipi)' edeyim, yapayım'

¹²⁰ yîyîlî'pāyn <yîyîlîpā-yn 'yığılın, toplanın'

¹²¹ ke'rdîn < ker-dîn (ker- fiil kökü + 2.ç.ş. emir istek kipi -dîn) 'görünüz, bakınız' ö > e: kör- > ker-

12 Hepiniz (iyice?) bir bakın ki benim de başımı ağrıtmayın!

14 Mūşakiya (Halacistan)¹²²

14 Molla Nasreddin ve doğuran kazan

2.14 MŪŞakiya (Halacistan)

(1) Mo'lla Nasrāddīn bī kŭn kāldi yonşusiya haydī „fŭlān kās!“ (2) haydī „bā'lı?“ , haydī „bo yazyanī ver, mān bī hāz işŭm vār bo gazya'nla, bī haz suv hissītiyām, pal-ta^r gaynatyām (3) bular (?)“. gazyanı yetdi, (4) gazyanı yetdi, gazyanı yetdi, işi ki kākārdi, bī dāna kōlāmātār xazyan iç'ā xōdī, gōdī 'çā-u kālidi gonşiya haydī „fŭlān kās!“ (5) haydī „bā'lı?“ (6) haydī „yāk, gazyançāy alī!“ (7) ō gazyanī kāldi alīya, kōrdü ki bī dāna kōlāmā gazyan gōmiş bo gazyanī 'çā. (8) haydī „Mo'llā, bo nā'sā-rī?“ (9) haydi „bo xonī (?) xazyaniz hāmila-rti, boya'z-arti, bizüm hä'vçä toydī“. (10) haydī „hā Mo'llā mā'gār gazyan ta toyar?“ (11) haydī „bā'lı“. (12) haydī „xā'yli xob“. (13) bollara aldı¹ gōdi yer'ā-u. (14) bād neççä gündä sōrā do mārtabā Mo'llā kāldi yazyan ha'rti'ç, Mo'llā Nasrāddīn. (15) kāldi haydī „fŭlān kās!“ (16) haydī „bā'lı?“ (17) haydī „bo yazyanī ver, mān yötü'v-ārām, işŭm vār“. (18) bo do mārtabā vērđi. (19) vērđi, kōrdi Mo'llā yazyanı kālī'mōr. (20) neççä kŭn kāşđi, bād kāldā haydī² „Mo'llā!“ (21) hayd „bā'lı?“ (22) haydī „yazyanī nātāy kālīmōrī, bizüm işŭmiz-ā³“. (23) haydī „fŭlān kās, gazyanī boya'z-arti, kāldi källuya, garnisiçā (?) va'rti (?)“. (24) bā'lı, gazyan eydisi haydī „Mo'llā mā'gār gazyan hōlār?“ (25) haydī „o sāfār ki nātāy toyımış-arti, bī dāna kōlāmā gazyan kālīdim verdim havul-arti, vālī bō sāfār ki garnis'çā varmüş, hōl-māz ? (26) nātāy, toyan zād hōlmāz? hōlār“.

Derlenen yer: Mūşakiya (Halacistan)

1 Molla Nasreddin bir gün komşusuna geldi dedi 'Fılan kişi!'

2 Dedi 'Buyur!' Dedi 'Bu kazanı ver, ben(im) bu kazanla biraz işim var. Biraz su ısıtayım, çamaşır kaynatayım.¹²³

3 Bu kazanı götürdü,

4 kazanı götürdü, götürdü, işi bitince içine bir tane daha küçük bir kazan koydu, koydu içine ve geldi¹²⁴ komşusuna dedi, 'Fılan kişi!'

5 Dedi 'Buyur!'

6 Dedi 'Gel, kazanın(ı) götür /al/!'

7 O kazanı almağa geldi, baktı ki, bu kazanın içine bir tane küçük¹²⁵ kazan koymuş.

8 Dedi, 'Molla, bu nedir?'

¹²² bk. a.e. metin 111, s. 312.

¹²³ hissitiyām < hisit-i (1.t.p emir kipi)-ğa-m 'ısıtayım'

¹²⁴ kālīdi <kāl-ī +di 1.tip emir kipi + geçmiş zaman eki

¹²⁵ kōlāmā 'küçük'

- 9 Dedi 'Bu /hani?/ kazanınız hamile idi /boğaz idi/, bizim evde doğurdu.'
- 10 Dedi 'Hey Molla, kazan da doğurur muymuş?'
- 11 Dedi, 'Evet.'
- 12 Dedi 'Pekâlâ!'
- 13 Bunları aldı ve yerine koydu ve.
- 14 Birkaç gün sonra Molla ikinci defa geldi kazanın arkasınca /arkasında.
- 15 Molla Nasreddin dedi, 'Filan kişi!'
- 16 Dedi 'Buyur!'
- 17 Dedi 'Bu kazanı ver götüreyim,¹²⁶ (onla) işim var.'
- 18 Bu ikinci defa verdi.
- 19 verdi. Baktı Molla kazanı getirmiyor.¹²⁷
- 20 Birkaç gün geçtikten sonra geldi dedi, 'Molla!'
- 21 Dedi 'Buyur!'
- 22 Dedi 'Kazanı niye getirmiyorsun? Bize lazım /bizim işimiz var/.'
- 23 (Molla) dedi, 'Filân kişi! Kazanın hamile /boğaz/ idi, doğurmak üzere idi, karnında öldü /gitti/.'
- 24 Evet, kazan sahibi dedi, 'Molla, hiç /meğer/ kazan ölür mü?'
- 25 Dedi 'O seferki nasıl doğurmuş idi! Bir tane küçük kazan getirdim verdim (o zaman) iyiydi, ancak bu seferki karnında¹²⁸ ölünce /gitmiş/ niye ölmeyecekmiş /ölmez/?'
- 26 Doğuran (bir) şey nasıl ölmez? Ölür (elbet)!'

¹²⁶ yötüverem < yetiverem

¹²⁷ kâlî'mör <kâlîr-mör < kälür-mä-yor 'getirmiyor' kälür- 'getir-'

¹²⁸ ğarnisiça < ğarn+i+si+ça 'karnında'

15 Mûşakiya (Halacistan)¹²⁹**2.15 Mûşakiya (Halacistan)**

(1) bā'lı, Mo'llā künlārī bī kü'nī vardī tāyqa. (2) vard⁽ⁱ⁾ tāyqa-u āşgāsi tüşdü tāyda-u höldü. (3) höldü, pās āz hölmäkdä sörä kaldi-u xalyi yiydi, haydü „āyāy, yā'kā'n varay mänüm āşgām tāyda tüşmüş gabzayup-artay-u yitikäläk“. (4) tamā'm-ī xalyi balıyī yiydi yetd öra. (5) yetd öra-u haydılar „Mo'llā, nē'rdän tüşmüş?“ (6) haydi ki „bābājan yā'kā'n, kö'rdün, mänüm āşgām nē'r'dän tüşmüş, nē'r'dän tā hölmüş, nā'-jür hölmüş ki män bī dā (...) tāzā mōyāy kaldüm hävümä tayi häy käl'mägāiz mana muzāhim öyāiz: āşgāy m... Mo'llā āşgāy nā'-jür oldi, nē'rdän tüşdü, nē'rdän höldü?“

15 Molla Nasreddin ve yıkılan eşiği II**Derlenen yer:** Mûşakiya (Halacistan)

1 Evet, Molla günlerden bir gün dağa gitti.

2 Gitti dağa, ve eşiği düştü dağda ve öldü.

3 Öldü, ölmesinden /ölmekten/ sonra geldi ve halkı topladı /yığdı/, dedi, 'Ağalar! Gelin gidelim, benim eşiğim dağdan düştü /düşmüş/, onu kaldırıp getirelim!'¹³⁰

4 Şehri bütün halkı topladı /yığdı/ oraya getirdi.

5 Oraya varınca dediler, 'Molla nerden düştü?'

6 Dedi ki "Baba-can! Gelin görün, benim eşiğim nerden düşmüş. Nerden (düşmüş) te ölmüş ki ben bir daha ... yeni evime geldiğimde ha bire 'Molla, eşiğin nasıl oldu? Nerden düştü? Nerden öldü?' diye gelmeyesiniz, beni rahatsız etmeyesiniz!"

16 Sifid-ālā (Halacistan)¹³¹**2.16 Sifid-ālā (Halacistan)**

(1) Mo'llā Nasrāddīn bī kün vardī hōtunxā, kördü ki āşgā yol käl'mo'r. (2) bī dānā nişādur gōda āşgākā-u¹ bād kördi āşgā xā'yli yēyin varur özi āşgākā yer-mo'r. (3) bī nişādur ta yōdi öziyā. (4) va'xti kaldilər hāsa'r eşkiyā, Mollāy kissi kördü nā āşgā bānd olur nā Mo'llā. (5) haydi „Mo'llā, Allā bād vē'rmätā nā'y-ār, turu-bi'lmoruy?“ (6) haydi „kişi sāsū hū'mā, muni ki bo āşgākā yōmu's-am āgār sāna göyiyam, sän İrānda varūy. (7) hä'mun ta bo āşgā xā'yli bā-isti'yāmat-ar ki bō'da turmūş.

¹²⁹ bk. a.e. metin 112, s. 313. krş. 13. ve 23. metin.

¹³⁰ gabzayub-artay-u yitikäläk < gabzayub är- + 1.ç.ş. emir-istek kipi -tağ ; yitikäläk < yitikäl- fiil gövdesi + 1.ç.ş. emir-istek -äk Az.T. qovzayıb gətiräk

¹³¹ bk. a.e. metin 114, s. 316. krş. 22. Ve 24. metin.

16 Molla Nasreddin ve inatçı eşeği II**Derlenen yer:** Sifid-ālā (Halacistan)

1 Molla Nasreddin bir gün oduna gitti, baktı ki; eşeği yol gitmiyor /gelmiyor/.

2 Bir tane nişadır koydu¹³² eşeğe, sonra baktı /gördü/ eşek çok hızlı gidiyor, kendisi eşeğe yetişemiyor.¹³³

3 Bir nişadır da kendisine koydu.

4 Avlunun /Hal. hesar/ kapısına geldiklerinde Mollanın karısı baktı; ne eşek tutulur ne molla.

5 Dedi, 'Molla! Allah kötü(lük) vermesin! Niye /nedir/ duramıyorsun?'

6 Dedi "Karı, sesini çıkarma!¹³⁴ Bunu ki bu eşeğe koydum /koymuşum/ (böyle oldu), eğer sana koysam,¹³⁵ sen İran'dan (öte) gidersin!¹³⁶7 İşte bu eşek çok istikametli ki burada durdu!"¹³⁷**17 Sifid-ālā (Halacistan)¹³⁸****2.17 Sifid-ālā (Halacistan)**

(1) İsfahānluyar bī kü'nī šodilār Mollāy maylū šaiyalar, ina in ki Mollā masxararti. (2) bo Mollā varmiš-arti ilgärtār hammāmxa-u bollar ta bēš nāfār hāyada vardilar hammāmxa. (3) haydilar ki „Mo'llā!“ (4) haydi „bā'lr?“ (5) haydi „hār kās bo hammāmda^{hi}ndi taşyar kārāk yā kītīk jūrā gōt gōt şaiya bī yumurxa toya-kāgā, yā hammām ujrāti hār nā-rī o veryā“. (6) haydi „o'lta, āybi yōx“. (7) bollar va'xti hammāmda^{hi}ndilār taşyar ba şxa gōt gōt şadilar, bī yumurxa arsada hīdilār-u Mollāxa haydilar „Mo'llā, sän hī'pi!“ (8) haydi „na xeyr bēš dāna kītīk bī dāna ta xōrōs lazumu vār“. (9) bānā şadi xōrōs jūrā hoxuyalī.

17 Molla Nasreddin ve Hamamda Horoz Taklidi II**Sifid-ālā (Halacistan)**

1 İsfahanlılar bir gün Molla'yı maskara edip onu mağlup etmek istediler.

2 Bu Molla daha önceden hamama gitmiş idi. Bunlar da beş kişi /nefer/ arkadan hamama gittiler.

¹³² göda 'koydu' Ünlüyle başlayan kelimedden önce sondaki ünlüde sandi oluşmuştur.¹³³ yermör < er-mä-yor 'yetişmiyor'¹³⁴ hü'mä < hü-mä 'çıkarma!' hü:- 'çıklar-'¹³⁵ göyiğam < göy-ı (1.tip emir kipi) + -ğa (istek kipi)+ 1.t.ş. eki +m¹³⁶ varüy < var-ur-uy 'gidersin, varırsın'(Hece yutumu)¹³⁷ Çin'e dek yaygın olan bir motif, bundan başka krş. Gunnar Jarring, *Materials to the Knowledge of Eastern Turkistan*, III, 107 (Lund 1951); Gerhard Doerfer, *Sibirische Maerchen*, II, 189-91 (Sibe-Mandschu) Duesseldorf/Köln 1983. bk. Doerfer, Gerhard/ Semih Tezcan, *Folklore Texte der Chaladsch*, Harrassowitzverlag, Wiesbaden 1994.¹³⁸ bk. a.e. metin 115, s. 316-317. 1. ve 26. Metin benzer fıkralardır.

3 Dediler ki 'Molla!'

4 Dedi 'Buyur!'

5 Dediler, 'Bu hamamdan herkes dışarı çıkıp /indi/ ya tavuk gibi gıdaklayacak /got got edecek/ (ve) bir yumurta yumurtlayacak /doğuracak/¹³⁹ ya (da) hamam ücreti her ne kadarsa /nedir¹⁴⁰/ o verecek.'

6 Dedi, 'Olsun, zararı yok /aybı yok!'

7 Bunlar hamamdan dışarı çıktılar (başa?) gıdakladılar /got got ettiler/ ve altlarından¹⁴¹ bir yumurta çıkardılar¹⁴² ve Mollaya dediler 'Molla sen (de) çıkariver!¹⁴³

8 Dedi 'Hayır! Beş tane tavuk(a) bir tane de horoz lazımdır.'

9 Başladı horoz gibi ötmeğe /okumağa/.

18 Qara-Sû (Halacistan)¹⁴⁴

2.18 Qara-Sû (Halacistan)

(1) bī kin Mollā Nasrāddīn kāldā hävīyā. (2) bī ma'n āt almüş-artī. (3) kişsa haydī ki „āti puşuk yetdī“. (4) haydī ki „qānī puşuk?“ (5) haydī „felān puşuk“. (6) haydī ki „xe'yli xob, puşukā¹ hārāk yetik, mān çäkdām, kerdüm“. (7) puşukī käl'di, çäkdī, kerdī bī mān-ar. (8) haydī „xob, ä'yār āt bī man-artī, bo puşuk ta bī mān ar. (9) ä'yār bo puşuk bo āti yemiş olsa kārāk-ärti bo äkki ma'n olīya yā bī va-çaq^c ma'n olīya. (10) nāşyay-ärti ki puşuk bī ma'n-ar, āt tā bī ma'n-arti. (11) pās muni sän ēzīn xolāsa näy şamü'ş-ay, niflā şamü'ş-ayⁿ“.

18 Molla Nasreddin ve kedisi

Derlenen yer: Qara-Sû (Halacistan)

Bir gün Molla Nasreddin evine geldi.

2 Bir manlık¹⁴⁵ et almış idi.

3 Karısı dedi ki 'Eti kedi yedi.'

4 Dedi ki 'Hangi¹⁴⁶ kedi?'

5 Dedi 'Filan kedi.'

¹³⁹ toğakägä < toğ-a käl-gä 'yumurtlayıversin'

¹⁴⁰ nā-rü < nā ärür 'nedir?'

¹⁴¹ Hal. arsa 'alt' < ET asra (metatez)

¹⁴² hīdilār 'çıkardılar' hü:- 'çıklar-'

¹⁴³ hī'pi 'çıklar!' < hü:p är 10. tip emir kipi (özellikle tek heceli fiillerde), 3.tipteki gibi –B är- yapısına dayanmaktadır: *hū-p är ü > i değişmesi aynı Hor. Tü.ndeki gibidir. krş. 16.6. hū- tek başına eksiz ve geçişli (transitif).

¹⁴⁴ bk. a.e. metin 124, s. 330.

¹⁴⁵ Hal. man. 'ölçü birimi 2, 944 kg'

¹⁴⁶ qanı < ET qanyu

6 Dedi 'Pekâlâ, kediyi kaldır (buraya) getir,¹⁴⁷ onu tartıp göreceğim /çekeyim göreyim/.¹⁴⁸

7 Kediyi getirdi, tarttı /çektı/, baktı /gördü/, bir man'dır.

8 Dedi "Peki, eğer et bir man idi (ise), bu kedi de bir man'dır.

9 Eğer bu kedi bu eti yemiş olsa, bu iki ya da bir buçuk¹⁴⁹ man olsa gerek idi.

10 Nasıl oldu ki¹⁵⁰ kedi bir mandır, et de bir man idi.

11 Demek ki buna /bunu/ sen kendin (bir) şeyler falan yapmışsın."¹⁵¹

19 Qara-Sû (Halacistan)¹⁵²

2.19 Qara-Sû (Halacistan)

(1) bī kin Mollā Nasrāddīni yetmiş-ārtılār bī hävkä. (2) älbättä qış-amüş. (3) bo hä'vçä tä yīeti İeşikü vār-amüş. (4) haymüš-ārtılār „Mo'llā bō häv nā faslu'qça havul-ar?“ (5) haymüš-ārti „bo häv fasl-ī zāmistānqa, ya'nī qışqā, bo qış ki çillā qışqa havul-ar“. (6) haymüš-ārtılār „nā dälilkä?“ (7) haymüš-ārti „bo dälilkä ki, mānüm hävü'mçä bī İeşik vār, mān qış o İeşki İertām xe'ylī hissi olur. (8) mu'nça ki yīeti İeşik vār, äyār mān bōllarī, bōllarī irtiyām, bō hammām-vāra olur.

19 Molla Nasreddin ve kışlık evi

Derlenen yer: Qara-Sû (Halacistan)

1 Bir gün Molla Nasreddin'i bir yere götürmüşler.

2 Elbette kış imiş.¹⁵³

3 Bu ev(in) /evde/ de yedi kapısı var imiş.

4 Demişlerdi 'Molla, bu ev hangi mevsimde güzel olur?'

5 Demişti ki 'Bu ev kış mevsiminde /mevsimine/, yani kışın /kışa/, bu kış ki (çillä?) kışta güzel olur.'

6 Demiştiler 'Neden ötürü? /ne delile/'

7 Demişti ki, 'Bundan ötürü /bu delile/ ki, benim evimde bir kapı var, ben kış(ın) o kapıyı örterim¹⁵⁴ çok sıcak¹⁵⁵ olur.

¹⁴⁷ Hārāk yetik 'kaldır getir' < hārākāl ve yeti(r) kāl < hōr-ü kāl- E.T. ör- 'kalk-, yüksel-' ö > ä ses olayı.

¹⁴⁸ Mān çäkdām kördüm. 'Ben tartayım göreyim (= tartıp göreyim).' Bu cümlede 1.t.ş. emir-istek eki geniş düz ve yuvarlak ünlü ile iki şekilde karşımıza çıkmakta. Doerfer bu iki morfonolojik yapıyı ayrı olarak ele almakta. Bu cümleden hareket edildiğinde ekin fiilin köküne göre uyuma girdiğini görürüz.

¹⁴⁹ bī vaçaq 'bir buçuk'

¹⁵⁰ (nāşğal?)-ārti Az.Tü. nācür oldu

¹⁵¹ şāmüşäyn < şā-müş-äyn 'yapmışsın' Halaçça şā- < *ış+a-

¹⁵² bk. a.e. metin 125, s. 331.

¹⁵³ qışamüş <qış ärmüş 'kış imiş'

¹⁵⁴ İertām < ört-er-em 'örterim' ö > e

¹⁵⁵ Hissi 'sıcak' ET ısığ

8 Burada¹⁵⁶ ise yedi kapı var. Eğer ben bunları, bunları örtersem,¹⁵⁷ burası hamam gibi olur.'

20 Qara-Sū (Halacistan)¹⁵⁸

2.20 Qara-Sū (Halacistan)

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddīnlā-u oylī vardīlar hūotunqā. (2) vardīlar ālbāttā tāyqa. (3) tā'ğça Mollā Nasrāddīn āšgāsi tāyda tīšdi-u sayat oldi, heldi. (4) Mollā oylīya haydī „yov ba'lu'qça hay ki dā'dām helmüş“. (5) Mollā oylī kāldi bālu'qça haydī ki „dā'dām tāyda tūšdi heldi“. (6) bā'luqça tāmām tekild⁽¹⁾lār taşyar, haydīlar „yo'varağ, kerāk bo niedā helmüş-u yitikā'lāk bilāsīn“. (7) vardīlar kerdīlār ki Mollā'n āšgāsi helmüş. (8) haydīlar „Mo'llā nā'tāğ bo jūr šadīn sān hā, oylīn kāldi haydī ki āšgā... i... dādām helmüş, sānīn āšgāyⁿ helmüş“ (9) haydī „āyyuhānnās kō'rdīn, mānūm āšgām bo tāyda tūšdi, bō'da-u bō'da sayat oldi. (10) sāβay ki mān kāldim baluqqa tax hāy bī-bā-bī mādā sorāy a'lmayn ki: nā jūr oldi-u nā jūr olmadı? (11) bō tāyda tīšdi-u bō'da sayat oldi“.

20 Molla Nasreddin ve yıkılan eşeği III

Derlenen yer: (Qara-Sū (Halacistan)

1. Bir gün Molla Nasreddin ve oğlu oduna gittiler /vardılar/,
- 2 gittiler, elbette dağa.
- 3 Dağda Molla Nasreddin(in) eşeği dağdan düştü ve sakat oldu, öldü.
- 4 Molla oğluna dedi 'Yürü git, şehre /şehirde/ de ki 'babam öldü!'
- 5 Molla(nın) oğlu geldi şehre /şehirde/, dedi ki 'Babam dağdan düştü öldü!'
- 6 Şehirde(kiler) hepsi dışarı döküldü, dediler, 'Yürüyün gidelim, bakalım bu nerde ölmüş ve kendisini alıp getirelim!'¹⁵⁹
- 7 Gittiler, gördüler ki; Molla'nın eşeği ölmüş.
- 8 Dediler "Molla, niye böyle yaptın hey!? Oğlun geldi dedi ki 'eşek... babam öldü', (ama) senin eşeğin ölmüş."
- 9 Dedi "Ey insanlar! Görünüz,¹⁶⁰ benim eşeğim bu dağdan düştü, burada ve burada sakat oldu.
- 10 Ertesi gün şehre gelince daha benden bir bir 'nasıl oldu nasıl olmadı?' diye sorulmaz!
- 11 Bu dağdan düştü ve burada sakat oldu."

¹⁵⁶ munça <bu+n+ça 'burda'

¹⁵⁷ irtiyām <ert-ir-ām 'örterim' krş. 7. Satır.

¹⁵⁸ bk. a.e. metin 126, s. 332. krş. 23. metin.

¹⁵⁹ yitikā'lāk <yitikāl-āk <yetir-i kāl-āk

¹⁶⁰ kördīn <kör-dīn 'görünüz, bakınız!' 2.ç.ş. emir-istek kipi

21 Qara-Sū (Halacistan)¹⁶¹**2.21 Qara-Sū (Halacistan)**

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddīn o'yātī talx olur bo häyläk kāmīn mīna vurur yerkä. (2) häyläk kāmānā yetār, kāmānā yetār täyār munī hālñī si'yur. (3) si'yur, kiši hä'včā yormüş-amüş, bānā šayr munī işlāriyā kilmäkkä. (4) hayr „pä'dār-suxtā, kili kili bo säfār šir-gīr o'lta, vurta hilā'rtā bilāmi“.

21 Molla Nasreddin ve alay eden karısı

Derlenen yer: Qara-Sū (Halacistan)

1 Bir gün Molla Nasreddin o kadar öfkelenir (ki) bu elek çemberini (alır) yere çalar /vurur/.

2 Elek paramparça olur (ve) bunun alınına çarpar /değer/, onu yaralar.

3 yaralar. Karısı evde oturmuş; başlar bunun¹⁶² işlerine gülmeğe.

4 Der 'Baban yansın!¹⁶³ Gül gül ki, bu sefer aslan güreşçisi olsun, vursun öldürsün beni /kendimi!'¹⁶⁴

22 Qara-Sū (Halacistan)¹⁶⁵**2.22 Qara-Sū (Halacistan)**

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddīn bī yik vurmış-arti äšgäs(i)ä källärti. (2) kerdī äšgä qāldī. (3) bī hāz nišādur täpdi munī ketiyā-u. (4) kerdī xeyr, äšgä vardī. (5) bī šaxsī haydī ki „ä'yār ki sän hišīn bo äšgäkä İeräkäyāyⁿ bī hāz nišādur ta qoy ēz keti'nčā“. (6) bo bī hāz nišādur ta qōdī ēz ketičā, bānā šadi tāzmäkkä. (7) kerdī xeyr äšgä var ... İezi tišdi äšgädä İlyār, äšgä qāldī. /bo taqī tamām oldī kī/ (8) kaldi ērdi hävkä. (9) kiši haydī ki „nä'täg bo jūr šayyorī?“ (10) haydī „kiši mändi'lä jāvāb suāl etmä. (11) ä'yār hišīn mānā İeräkäyn bī hāz nišādur qōy keti'nčā tā mānā İeräkäyn, mändi'lä sōbāt İetyāyn“. (12) mән Ali-yi Muhammādī'-rsām. (13) yāšum ällī biēš-ār. (14) İšim häkūm-bi-čum-ar. (15) Qarasu xalxi-rsam ta`.

¹⁶¹ bk. a.e. metin 127, s. 333.

¹⁶² munī < muniy 'bunun'

¹⁶³ Far. peder-soxte

¹⁶⁴ hilā'rtā <hel-ār-tā 'öldürsün' hōlār- 'öldür-'

¹⁶⁵ bk. a.e. metin 128, s. 333. krş. 24. metin.

22 Molla Nasreddin ve inatçı eşeği III**Derlenen yer: Qara-Sū (Halacistan)****Kaynak kişi: Ali Muhammedī, 55 yaşında, mesleği: çiftçi, Karasu sakini.**

- 1 Bir gün Molla Nasreddin eşeğine bir yük vurmuş gelirdi.
- 2 Baktı, eşeki (geride) kaldı.
- 3 Biraz nişadır tepti bunun arkasına /götüne/ ve
- 4 Baktı, hayır! Eşek gitti.
- 5 Birisi /bir şahıs/ dedi ki 'Eğer sen bu eşeğe yetişmek istersen,¹⁶⁶ biraz nişadır da kendi arkana /götünde/ koy'
- 6 Bu biraz da kendi arkasına nişadır koydu ve koşmağa /kaçmağa/ başladı.
- 7 Baktı, hayır! Eşek git..kendisi eşekten önce vardı /indi/, eşek (geride) kaldı.[Bu da tamam oldu işte.]
- 8 Geldi, eve ulaştı.
- 9 Karısı dedi ki, 'Niye böyle yapıyorsun?'
- 10 Dedi, 'Kadın, benimle¹⁶⁷ sorgu sual /cevap sual/ etme!
- 11 Eğer bana yetişmek istiyorsan, arkana /götünde/ biraz nişadır koy ki bana yetişesin, benimle sohbet edesin!' ¹⁶⁸
- 12 Ben Ali Muhammedi'yim.
- 13 Yaşım elli beştir. 14 İşim ekip biçmektir /ekim biçimdir/.
- 15 Karasu halkındanım¹⁶⁹ işte.

¹⁶⁶ äyär ki sän hişin 'eğer istiyorsan'krş. 11. Satır aynı. hişä- 'iste-' buradaki şekil Qarasu'ya özgü olsa gerek. Diğer yerlerde hüşä- şeklinde.

¹⁶⁷ mändilä 'benimle' < män+di+lä

¹⁶⁸ ieräkäyn < er-ä-kä(l) (? Tip emir kipi)+yä+yn krş 5.satır.ieräkäyän 'ulaşasın, erişesin'; söbet ietyäyn < ét-yä-yn 'edesin'

¹⁶⁹ Qarasu xalxı ärsäm 'Karasu halkındanım.' ärsäm (ärür-äm yerine?)

23 Qurqur (Halacistan)¹⁷⁰**23 Molla ve yıkılan eşeği IV**

2.23 Qurqur (Halacistan)

(1) Mollā bī kin oylı'la vardılar biyābān. (2) va'rdılar bī tā'γī-u, o tāyda āšgālāri tişdi heldi. (3) heldi-yu haydī „biz āyār ālān yovayaq'ın baluqqa, hāy xalx soray alur ki: āšgāz Mollā nā jūr oldī? (4) kārāk hāy bī-bā-bī bollarqa biz jāvāb veriyākīn“. (5) oyu'lı sirdi baluq^c. (6) haydī „yo'vaya xalqqa hayī ki yākāltālār, Mollā helmīş, tāyda tişmīş-ü helmīş“. (7) baluq xalqī hi'yıldılar. (8) hi'yıldılar tāmām kāldilər-u bo oyu'lla vardılar tāqqa. (9) vardılar tāqqa kerdilər ki Mollā sahī-u sālu'm-ar. (10) „āy Mo'llā sān ki sālu'm-a'yn“. (11) haydī ki „āy bā'ba! ā'yyuhān-nās! ke'rdiz bo mānūm āšgām o tāyda o'rdā tişmūş, kālmūş bō'da ta sayāt omūş. (12) mān taqī kālūm baluqqā heç soray a'lmayaiz bī-bā-bī ki Mollā'n āšgāsi nā jūr omūş, nīe'rdā tişdi, nā jūr oldī, sayāt oldī. (13) kū'ldiz (?) xolāsa taqī balu'qça mändā sual-pursiş e'tmāyāz“.

Derlenen yer: Qurqur (Halacistan)

1 Molla bir gün oğlu ile yazıya gitti /gittiler/. 2 Gittiler bir dağa /dağı/ ve o dağda eşekleri düştü öldü, 3 öldü ve¹⁷¹ dedi “Biz eğer şimdi köye gidersek,¹⁷² halk ha bire sorar, ‘eşeğinize ne oldu?’ diye. 4 Bunlara bir cevap vermek zorunda kalacağız.”¹⁷³

5 Oğlunu köye yolladı /sürdü/, 6 dedi 'Halka de ki, (gitsinler?)¹⁷⁴ gelsinler, Molla ölmüş, dağda düşmüş ve ölmüş.' 7 Köy halkı toplandı /yığıldılar/. 8 toplandılar, hepsi geldiler ve¹⁷⁵ bu oğlu ile /oğulla/ dağa vardılar. 9 Dağa ulaştınca gördüler ki Molla sağ- salimdir.¹⁷⁶

10 Dediler 'Ey Molla! Sen salimsin¹⁷⁷ ya!' 11 Dedi ki 'Ey baba! Ey insanlar! /eyyuhannes/ Bakın /görün/¹⁷⁸ Bu benim eşeğim, o dağda orada düşmüş, gelmiş burada da sakat olmuş.

¹⁷⁰ bk. a.e. metin 131, s. 338.

¹⁷¹ heldi-yu haydī ‘öldü ve dedi’ Bu cümlede bağlaçtan (o, yu) önce gelen -di şeklinin gerundium olmayacağı apaçıktır. -di ekinin gerundium işlevi kabul görürken yapının izahı oldukça karmaşıktır.

¹⁷² yovayaq'ın < yovar- veya kısaca yov + istek eki -ga + 1.ç.ş.eki -k)(< *yori bar-ga-k+ın)sondaki ek genişletilmiş ektir. Az. Tü. ağızlarındaki gedağın şeklini hatırlatır.Ör.: Zencan gedağın ‘gidelim’ Tü.Tü.nde eğer bağlacından sonra yüklem istek kipindedir, ancak bu durum Halaççada ve Horasan Türkçesinde Fars.a şart cümle yapısındaki gibi istek kipi -ga ile gerçekleşir. Kr. agar... berawīm (be(istek kipi eki+ raw gitmek fiilinin şimdiki zaman kökü+im 1.ç.ş eki) ‘eğer... gidersek’

¹⁷³ veriyākīn < verī (1.tip emir kipi)+ (istek kipi -yā)+ (-k 1.ç.ş. eki)+(+in genişletme eki) kerāk biz cāvāb veriyākīn ‘cevap vermemiz gerekecek’(sözlü: gerek cevap vere; ağızlarda verağın)Muhtemelen Qurqur'da Azerbaycan Tü.nin ağızlarının etkisi vardır.

¹⁷⁴ yo'vaya (var- fiilinin? tip emir kipi yovar- ve -ga istek kipi) ‘gide’Metinde ‘gideler’; yākāltālār ‘gelsinler’ kāl-fiilinin ? . t.p emir kipi yākāl, yākā veya kısaca yāk ‘gel!’

¹⁷⁵ Bu cümlede de -di ekinin kendisinden sonra gelen o bağlacından ötürü bir zarf-fiil işlevi olduğunu söylememiz mümkün değildir.

¹⁷⁶ Sahī va sālum ‘sağ salim’

¹⁷⁷ Sālümāyn <Ar. sālīm+ 2.t.ş. eki āñ ‘salimsin’

¹⁷⁸ ke'rdiz <ker-diz (2.ç.ş. emir-istek kipi) ‘görün!’

12 Ben de köye gelsem¹⁷⁹ ‘Molla’nın eşeği nasıl ölmüş? Nerde düştü, nasıl oldu da sakatlandı?’ diye bir bir hiç sormayınız! ¹⁸⁰ 13 Gelin artık köyde benden sorgu-sual etmeyiniz.¹⁸¹

24 Qurqur (Halacistan)¹⁸²

2.24 Qurqur (Halacistan)

(1) Mollā bī kin vardī hōtunqa biyābā’nça hōtun qazdī, kālīmā’çā āşgāsi qāldī. (2) bī āhāngā’rī vārr-artī, bī yadrī, kerdī munī āşgāsi qālmüş nişādur vērđi, haydī „munda hatā āşgāyⁿ ketiyā, āşgāyⁿ yēyin varur“. (3) Molla tekdā¹ āşgāsi kerdī yēyin varyo^r, bī xurda ta tekdi ēz ketiyā. (4) ēz ketiyā, kerdī kendāryor, tişđi āşgādā ilyār. (5) kā’ldi vardī hāvlāriyā. (6) vardī hāvlāriyā kişi haydī „hā nā tāg mi’nay?“ (7) haydī „āyār munda veriyām sän tā tekiyāyⁿ sän tā mändā bādtār ödī (? oder olī).

24 Molla ve İnatçı Eşeği IV

Derlenen yer: Qurqur (Halacistan)

1Molla bir gün yazıda /beyabanda/ oduna gitti /vardı/, odun kazdı. (Odun) getirirken¹⁸³ eşeği (yolda) kaldı. 2(Ordan) bir demirci geçiyordu /gidiyordu/.¹⁸⁴ Baktı bunun eşeği geride kalmış, biraz nişadır verdi, dedi 'Bundan eşeğin arkasına /götüne/ biraz at,¹⁸⁵ eşeğin çabuk yürür.' 3 Molla (bundan biraz) döktü ve eşeği baktı, hızlı gidiyor. Biraz da kendi arkasına döktü, 4 kendi arkasına. Baktı yanıyor,¹⁸⁶ eşekten daha önce 5 gelip evlerine vardı. 6 Evlerine varınca karısı dedi: 'Hey! Bu nasıl böyle¹⁸⁷ (oldu)?' 7 Dedi, 'Eğer bundan versem sana ve sen de (arkana) döksen¹⁸⁸ sen benden beter olurdun!¹⁸⁹

¹⁷⁹ Käl(d)üm ‘geleyim’ 1.t.ş. emir-istek Metinde belki ‘gelsem’ diye çevirmek dah uaygun düşer.

¹⁸⁰ soray almaıyāz < *al-ma-ga-ñlz sula etmeyiniz!

¹⁸¹ Küldiz < aslında kældiz olmalı ‘gelin’ 2.ç. emir kipi; etmāyāz < etmāyāñiz (acaba etmāyāz? krş. 23.12 almaıyāz)

¹⁸² bk. a.e. metin 132, s. 339. krş. 10, 16 ve 22. metin.

¹⁸³ kālīmā’çā? ‘getirirken’?

¹⁸⁴ vārrārti <varur ārti (Hece yutumu)

¹⁸⁵ hatā < aslında: hatī olmalı (?tip emirkipi) ‘at, koy!’

¹⁸⁶ kiendāryor < kiendārī(?tip emir kipi) + yor 3.t.ş. ş.z.eki (<kön-dār- ‘yak-’ Rmir kipi kiendārī! ‘Yak!’(transitif) kien- (intransitif)

¹⁸⁷ mınay <munday <bu+n+dek ‘bunun gibi, böyle,bu şekilde’

¹⁸⁸ Veriyām <verī (? Tip emir kipi+yā istek kipi+2.t.ş. eki; Tekiyāyñ < teki- (1 Tip emir kipi) + İstek kipi -yā 4 2.t.ş. eki +ñ ‘dökesin’

¹⁸⁹ Ödī < oldiy < ol-ur (i)diñ veya öli <olıñ <olir-iñ

25 Qurqur (Halacistan)¹⁹⁰**2.25 Qurqur (Halacistan)**

(1) Mollā bī kin hä'fçä yörmüş-arti, kerdı ki taşyada särsädä kälüyor. (2) särsädä kälüyor, tirdi yoryana hatdı çiniyā vardı keriyā na xabar-ar. (3) yoryanı ... kerdı dāvā'ri. (4) yoryanı qodı yerçä ki bollara hadriyā rindlär yoryana häräkdilär-u vardılar. (5) bollar m... Mo'llā ha... kaldi ki yoryana häräkiyā kerdı yoryan yōq, yetmiş-ällär yoryanı. (6) kaldi häfkä kişi haydı ki „Mollā na xabar-ar?“ (7) haydı „heç, dāvā bizüm yoryanıümüz isti'çä-rti, bizüm yoryanıümüzi ki yetdilär dāvā tāmām oldi.

25 Molla Nasreddin ve Yorgan Kavgası II**Derlenen yer: Qurqur (Halacistan)**

1 Molla bir gün evde oturmuş idi. Baktı ki dışarıdan sesler /sersedä/ geliyor.

2 Sesler geliyor, kalktı yorganı /yorgana!/ attı omzuna /çiğnine/ (ki) gidip baksın ne oluyor /ne haberdir/. 3 Yorganı... baktı, kavga /dava/ var. 4 Yorganı bıraktı yere¹⁹¹ ki bunları ayırsın.¹⁹² Rintler yorganı kaldırıp götürdüler. 5 Bunlar...-Molla, yorganı /yorgana/ kaldırmağa¹⁹³ geldiğinde baktı, yorgan yok, götürmüşler¹⁹⁴ yorganı. 6 Eve gelince karısı dedi ki 'Molla, ne oldu /ne haberdir/?' 7 Dedi 'Hiç, kavga /dava/ bizim yorgan üstüne /üstünde/ idi. Bizim yorganımızı götürünce, kavga bitti /tamam oldu/.'

¹⁹⁰ bk. a.e. metin 133, s. 339-340.

¹⁹¹ yerçä yer+ çä 'yerde' Metinde datif işlevindedir. Aynı işlevi, yani -dA lokatif ekinin datif işlevine Horasan Türkçesinde de de tanık oluruz bk. Tulu: Bocnurddan Folklor Örnekleri...

¹⁹² hadriğa < hadır-ı (1.t.p emir kipi) -ğa istek kipi' 'ayıra, ayırsın'

¹⁹³ häräkiyā < hö:r-ä-kä(l)- 'kaldır'+ 3.t.ş. istek kipi -yā

¹⁹⁴ yetmişällär < yetir-mişlär 'götürmüşler' Burada büzüşme bulunmaktadır. krş. Satır 7: yetdiler 'götürdüler' yetir-

26 Şāqālū (Halacistan)¹⁹⁵**2.26 Şāqālū (Halacistan)**

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddī'nlä-yu tērt bēš dāna rafiylāri šart va'dīlar ki, Mollaxa häydīlar ki „Mollā varaxayn hammām“. (2) rendlār, o tērt bēš näfār rend-ärtilār, birbirkä haydīlar ki, „varēmiz hammām baši bī numurtxa yeta'miz, hammā'mča Mollaxa hayamiz: yäkä! käräk kim numurta toyar“. (3) Mollā ki xabarī yox-amış ki bullar numurta ketirmiş-allār, bā'd bullar varjələr hammām. (4) šart va'jələr Mollā'la, Mollān bullar yetälār hammāmı. (5) bullar numurtan göltuxlar altı'ča, rendlār salxamış-amışlār. (6) möyay ki varələr hammām içiyä, Mollā, bullar, numurta bullarī göltuxlara altıç-amış¹, möyay ki varələr hammām içiyä, Mollāxa haylār ki „käräk xola'se här käs ki bī numurta bō'da toydı luxt, o hesā'b-ari“. (7) bullar bänā šäälār... Mollā har „ō'lta, män tä toyam, keräk kim toyar numurta“. (8) bullar gıdalalar luxt, bänā šäylār ki'ç vurmaqqa. (9) bullar numurta xōb göltuxlar altıç-amış, numurtalan goylar yerkä tirälār diŋgä'-vu. (10) Mollā kerär bullar toydılar xqlāsə numurtayn. (11) Mollā'ča ta ki numurta yox-amış. (12) Mollā ta bänā šār xoru's täki hoxumaqqa. (13) hay'ır ki „xōb! bēš tāna kitik bī dāna xoru'si šä'yēr. (14) bänā šäyr häy (?) muni ist atulamaqqa, ist atulamaqqa-u bā'd bo Mollā masali.

26 Molla Nasreddin ve hamamda horoz taklidi III**Derlenen yer:** Şāqālū (Halacistan)

1 Bir gün Molla Nasreddin ile –ve dört beş /tane/ arkadaşı iddialaştılar ki, Mollaya dediler ki 'Molla hamam(a) gidelim.'¹⁹⁶

2 Rintler -o dört beş kişi rind idiler, birbirine¹⁹⁷ dediler ki 'Hamam başı(na) gideriz /varırız/,¹⁹⁸ bir yumurta götürürüz,¹⁹⁹ hamamda Molla'ya deriz²⁰⁰ 'Gel,²⁰¹ bakalım /görek/ kim yumurtlayacak /yumurta doğurur/?'²⁰²

3 Molla'nın (ama) bunların yumurta getirdiğinden haberi yok imiş. Sonra bunlar hamama giderler.

4 Molla ile iddiaya girerler, Mollayı bunlar hamama götürürler.

¹⁹⁵ bk. a.e. metin 140, s. 346-347. krş. Metin 1 ve 17.

¹⁹⁶ varaxayn hammām 'hamama gidelim!' var- fiili tümleci Far. konuşma dilinde olduğu gibi ek almaz. varaxayn < var-aq-in?

¹⁹⁷ birbirkä < birbir+kä (datif) 'birbirlerine'

¹⁹⁸ varımız < varır biz 'varırız'

¹⁹⁹ yetämiz < yet-ir-är biz 'götürürüz'

²⁰⁰ hayamız < hay-ar miz 'deriz, söyleriz'

²⁰¹ yäkä < yäkäl

²⁰² toyar < toğ-ar (3.t.ş. geniş zaman eki) 'yumurtlar'

5 Bunlar /rindler/ yumurtayı koltuklarının altına saklamış imişler.

6 Hamama gidince, yumurta bunların koltuklarının altında imiş, hamam içine varınca, Molla'ya derler ki 'Herkes burada çıplak halde bir yumurta yumurtlasın görelim, o hesaptır.'²⁰³

7 Bunlar başlarlar²⁰⁴ -Molla der,²⁰⁵ 'Olsun, ben de horozum /tavuğum!/, görelim kim yumurtlayacak?'

8 Bunlar çıplak (şekilde) gıdaklarlar, -bacaklarına vurmağa başlarlar.²⁰⁶

9 Yumurta tabî ki bunların koltuk(larının) altında imiş. Yumurtalarını²⁰⁷ yere bırakırlar (ve) kalkarlar²⁰⁸ ayağa.²⁰⁹

10 Molla bakar ki nitekim, bunlar yumurtladı.

11 Molla'da da tabî ki yumurta yok imiş.

12 Molla da başlar horoz gibi ötmeğe /okumağa/.

13 Der ki 'Güzel! Beş tane tavuk bir tane horoz ister.. Başlar ha bire bunların üst(üne) atılmağa.'²¹⁰ İşte bu Mollanın masalı.

²⁰³ hesā'b-ari < hesāb ärür

²⁰⁴ bānā şāir < Ar. benā) + şā-yur (geniş zaman eki) 'başlar'

²⁰⁵ hār < hayur (Büzüşme) 'der, söyler'

²⁰⁶ bnā şäyrlär < b. Şä-yir-lär 'başlarlar. Orta hece ünlü düşmesi.

²⁰⁷ numurtalān < numurta-lar-ın 'yumurtalarını'

²⁰⁸ tirä:lär < tur-ar-lar 'kalkarlar'

²⁰⁹ dinggä? 'ayak üste'

²¹⁰ atulamaqqa < (h)at-ul -maq+qa(?) 'atılmağa' Hal. hat- 'at'' Emir kipi hatı ve hatDiz; *hatul- 'atıl-' (WCh1980:127)